

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Kristin Strohm

**NARKOOTILISE JA PSÜHHOTROOPSE AINE SUURES
KOGUSES EBASEADUSLIKU KÄITLEMISE *MODUS*
OPERANDI LÕUNA PREFEKTUURI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:
Edvard Remsel, MA

Tallinn 2021

ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2021
Töö pealkiri eesti keeles: Narkootilise ja psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise <i>modus operandi</i> Lõuna prefektuuri näitel	
Töö pealkiri inglise keeles: <i>Modus operandi</i> of unlawful handling of large quantities of narcotic drugs or psychotropic substances on the example of South Prefecture	
<p><i>Lühikokkuvõte:</i> Lõputöö on kirjutatud teemal „Narkootilise ja psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise <i>modus operandi</i> Lõuna prefektuuri näitel“. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning eesti- ja inglisekeelse kokkuvõttega. Töö koosneb 60-st leheküljest, sisaldab viite tabelit, kolme joonist ja kolme lisa. Lõputöö koostamisel kasutas autor kokku 53 erinevat eesti- ja inglisekeelset allikat. Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada narkootilise ja psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise paremaks tõendamiseks kriminaalmenetlustes kuriteo toimepanijate poolt enamlevinud <i>modus operandi</i>. Lõputöö uurimisprobleem on, kuidas parandada narkootilise ja psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega seonduvate kuritegude avastamist ja tõendamist. Uurimistöös kasutati andmekogumismeetoditena ekspertintervjuud ning õiguslast analüüsi. Kokku analüüsiti kuute ekspertintervjuud ja 10 kohtulahendit. Uuringu tulemustest selgub, et narkootiliste ainetega kauplemiseks kasutatakse enim sotsiaalmeediaplatforme ja suhtlusrakendusi ning selle edasiandmiseks kasutatakse peidikuid. Peamiseks probleemiks nimetati tunnistaja ütluste muutmist kohtus ning liialt lühikest menetlusaega. Lõputöös teeb autor järeldusi ning ettepanekuid, kuidas parandada narkootilise ja psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega seonduvate kuritegude avastamist ja tõendamist.</p>	
Võtmesõnad: narkootilised ja psühhotropsed ained, Lõuna prefektuur	
Võõrkeelsed võtmesõnad: narcotic drugs, psychotropic substances, <i>modus operandi</i> , South Prefecture	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Kristin Stroh	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjaldik allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa eemaldatud teabega töö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Edvard Remsel	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kalvi Almosen	Allkiri

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS.....	4
SISSEJUHATUS	5
1. NARKOOTIKUMIDEGA SEOTUD KURITEOD.....	8
1.1. <i>Modus operandi</i>	8
1.2. Subkultuur ja suhtlusviisid.....	10
1.3. Narkootikumide valmistamine ja nendega seotud kaubandus	12
1.4. Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise karistusõiguslik iseloomustus	14
1.5. Tõendamine KarS § 184 sättevides.....	18
2. NARKOOTILISE JA PSÜHHOTROOPSE AINE SUURES KOGUSES EBASEADUSLIKU KÄITLEMISE VIISI JA TÕENDAMISE UURING	21
2.1. Uuringu läbiviimise meetodika, protsess ja valim.....	21
2.2. Tartu Maakohtu kohtuotsuste analüüs	23
2.3. Uurijate ja prokuröri läbi viidud uuringu tulemuste analüüs	34
2.4. Järeldused ja ettepanekud	43
KOKKUVÕTE	47
SUMMARY	50
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	51
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	56
Lisa 1. Ekspertintervjuu küsimused.....	57
Lisa 2. Ekspertintervjuude analüüsi kodeerimistabel	58
Lisa 3. Õiguslane analüüs	60

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

EKEI – Eesti Kohtuekspertiisi Instituut

EMCDDA - Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus

KarS – Karistusseadustik

KorS - Korrakaitse seadus

KrMS - Kriminaalmenetluse seadustik

MDMA - 3,4-methylenedioxy-meth-amfetamin (eesti keeles: metüleendioksümetamfetamiin) ehk *ecstasy*, mis on amfetamiini analoogaine (Freye, 2009, p. 143). Kantud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja.

Modus operandi – spetsiifiline käitumisviis kuriteo toime panemiseks (Mauro, 2010).

NPALS - Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus

LSD - poolsünteetiline hallutsinogeen (EMCDDA, 2013). Kantud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja.

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PPVS - Politsei ja piirivalve seadus

tumeveeb – anonüümne internetikeskkond, kus saab kaubelda illegaalsete vahenditega (Bradbury, 2014, pp. 14-17).

internetiprotokolli aadress (IP) - numbrikombinatsioon, mis omistatakse internetiprotokolli kasutavas arvutivõrgus osalevatele seadmetele (Andmekaitse Inspektsioon, 2015).

SISSEJUHATUS

Kuritegudest on läbi aastate olnud suurem osa seotud just suure koguse narkootilise aine ebaseadusliku käitlemisega (Tervise Arengu Instituut, 2018). Narkootikumidega seotud kuriteod on ohtlikud, hoomamata ja täpselt piiritlemata tagajärgedega. Maailm on tänapäeval kiiresti muutuv ja tänu tehnoloogia arengule on suhtlus kandunud järk-järgult üle internetikeskkonda. Kuritegevus on digitaliseerumise tõttu globaalselt piirideta ja kolinud mugavatesse suhtluskeskkondadesse, mis pakuvad konspiratsioonivõimalusi. Narkootikumidega seotud kuritegude toimepanemise vahendid ja suhtlus käivad samuti ajaga kaasas ning ei toimu enam reaalses elus tänava peal althõlma pakkumistena, vaid võhikule justkui tundmatute väljenditega salajastes keskkondades. Euroopa uimastiprobleemide aruande põhjal saab uimastiturg toimida pinnaveebis ning selle kaudu toimub tavaliselt mittekontrollitavate kemikaalide (lähteainete), uute psühhoaktiivsete ainete ning võltsitud ravimite jaemüük, kuid saab ka toimida ka süvaveebis pimevõrgu turgude või krüptoturgude kaudu (EMCDDA, 2016, lk 18).

Lõputöö aktuaalsust rõhutab Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 programmi eelnõu, milles tuuakse välja narkokuritegevuse vastast võitlust. Turvalisema elukeskkonna tagamiseks peab politsei hoolitsema selle eest, et illegaalseid narkootilisi ja psühhotropseid aineid sisse ei toodaks ega pakutaks. See tähendab sihtmärgipõhist tegevust, mille käigus keskendutakse ennekõike narkokuritegevuse organisatoritele. Narkootikumidega seonduvate kuritegude viis (nn *modus operandi*) muutub ning sellega peab arenema õiguskaitseasutuste võimekus narkootikumide levikut tõkestada. Oluliseks ohukohaks on internetikaubanduse arenemisel uute tehnikate ja tehnoloogiate kasutuselevõtt kurjategijate poolt, millele õiguskaitseasutused ei ole hetkel valmis reageerima. Raske ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse üheks olulisemaks tegevussuunaks on täiustada narkootikumide pakkumise vähendamise tegeleva personali väljaõpet ja täiendusõpet ning tehnilisi seadmeid, mida nad sel eesmärgil kasutavad ja pöörata tähelepanu ka narkootilise aine tarvitajate tabamisele. (Siseministeerium, 2020)

Lõputöö teema on uudne, kuna narkootilise ja psühhotropse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise *modus operandi* ei ole uuritud Sisekaitseakadeemias üliõpilastööde raames. Sarnasel teemal narkootikumidega seotud kuritegevusest on

kirjutanud Anastassia Donets „Posti teel tellitavate narkootiliste ainete kättesaadavus ja ennetustegevus“ aastal 2020, Aalo Kõnno „Mittenarkomaanidest naisnarkomüüjate teest kuritegevuseni“ aastal 2006 ja Elar Sarik „Noorte meeste kokkupuuted narkootikumidega ja narkoennetus läbi ohtudest teadlikkuse suurendamise Kuperjanovi jalaväepataljoni näitel“ aastal 2012. Lõputöö lisaväärtus seisneb selles, et autor viib läbi ekspertintervjuud ning analüüsib kohtulahendite juurde kuuluvaid jälitustoimingute ja tunnistajate ning kahtlustatavate ülekuulamiste protokolle.

Lõputöö **uurimisprobleemiks** on käesoleva töö puhul, kuidas parandada narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega seonduvate kuritegude avastamist ja tõendamist.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised **uurimisküsimused**:

1. Milline on *modus operandi* narkootikumidega seotud kuritegude toimepanemisel?
2. Millised on peamised probleemid narkootikumidega seotud kurjategijate süüdimõistmisel?
3. Millised on võimalused parandada narkootikumidega seotud kuritegude avastamist ja tõendamist?

Lõputöö **eesmärgiks** on välja selgitada narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise paremaks tõendamiseks kriminaalmenetlustes kuriteo toimepanijate poolt enamlevinud *modus operandi*. Samuti abistaks lõputöö kriminaalpolitsei süvaõppesuuna kadette ning oleks õppematerjaliks tulevastele kriminaalpolitseinikele.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised **uurimisülesanded**:

1. Kirjeldada narkootikumidega seotud kuritegude *modus operandi* teoreetiliste allikate abil.
2. Analüüsida Tartu Maakohtus menetletud karistusseadustiku § 184 kriminaalasjade kohtulahendeid.
3. Analüüsida Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijate ja Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokuröri arvamusi ja hinnanguid karistusseadustiku § 184 avastamisel ja tõendamisel.

4. Sünteesida teooriat ja tulemusi ning teha nende põhjal järeldusi ja ettepanekuid Lõuna prefektuuri narkokuritegude talituses kuritegude efektiivsemaks uurimiseks ja tõendamiseks.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring (Hirsijärvi, *et al.*, 2010, lk 131) ja uurimisstrateegiaks valiti fenomenograafiline uurimus (Marton, 1981, p. 180). Andmekogumismeetoditena kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, p. 165) ja õiguslast analüüsi (Flick, 2009, pp. 255-259). Kvalitatiivse uurimismeetodi abil analüüsitakse intervjuudest tulenevaid vastuseid, mis on intervjuueeritavate poolt antud vabas vormis. Valimi moodustamiseks kasutati eesmärgistatud valimi põhimõtet (Teddlie & Yu, 2007 p. 80). Uurimuse käigus korraldab autor intervjuud Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijatega ja Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokuröoriga ning analüüsib nende vastuseid. Uuringuks küsiti luba PPA Lõuna prefektuuri narkokuritegude talituse juhilt. Läbiviijatele on selgitatud, et lõputööle on kehtestatud juurdepääsupiirang, tunnistades teabe asutusesiseseks kasutamiseks (edaspidi AK) vastavalt avaliku teabe seaduse § 35 lõike 1 punkti 5¹, mille järgi on teabevaldaja kohustatud tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabe uurimisasutuse tegevuse meetodite ja taktika kohta, kui selle avalikuks tulek võib raskendada süütegude avastamist või soodustada nende toimepanemist.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Teoreetilise osa peatükk käsitleb narkootikumidega seotud kuriteo *modus operandi*, analüüsib subkultuuri ja kirjeldab narkootiliste ainete käitlejate omavahelist suhtlust ning narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise karistusõiguslikku iseloomustust Eesti õigussüsteemis. Lõputöö teises peatükis kirjeldatakse uuringu meetodikat, protsessi ning analüüsi. Tuuakse välja intervjuude ja õiguslaste analüüsi tulemused ning tehakse järeldused ja ettepanekud.

1. NARKOOTIKUMIDEGA SEOTUD KURITEOD

1.1. *Modus operandi*

Õiguskaitseorganid on ajalooliselt analüüsinud kuritegusid läbi kurjategijate käitumise, mida nimetatakse *modus operandi* (Hazelwood & Warren, 2004, pp. 307-318). *Modus operandi* on spetsiifiline käitumismuster kuriteo toimepanemiseks, mis võib aja jooksul muutuda, kui kurjategija oskused muutuvad paremaks ja efektiivsemaks või ta kogeb tagasilööke mõne kindla meetodi tõttu (Mauro, 2010). Kriminaalasjades kasutatakse *modus operandi* mõistet kõigi käitumismudelite jaoks, mis on vajalikud kuriteo edukaks toimepanemiseks. *Modus operandi* võib olla oma olemuselt üsna lihtne, kuid ka väga keeruline. Erinevad keerukusastmed peegeldavad kurjategija kogemusi, motivatsiooni ja intelligentsust. (Hazelwood & Warren, 2004, pp. 307-318) Douglas ja Munn (1992, pp. 1-10) täheldasid, et *modus operandi* on dünaamiline ning areneb kui kurjategija saab juurde nii kogemust kui ka julgust kuriteo toimepanemiseks. Kui mõni käitumismuster on kurjategija jaoks soovitud tulemusi andnud, siis tõenäoliselt kasutab ta seda ka tulevastest samaliigilistes kuritegudes ning tänu sellele suudab ette näha kuriteo tulemust. *Modus operandi* sisaldab aega, päeva, kuriteokohta, kuriteo toimepanemiseks kasutatud vahendeid ja kurjategija liikumispiirkonda (Hazelwood & Warren, 2004, pp. 307-318).

Narkootikumidega käitlejate *modus operandi* hõlmab endas turvalisuse meetmeid, mis kaitsevad neid pettuste, röövi, laenude, politsei, informaatorite ning vabaduse võtmise eest. Tööülesanded on jaotatud nii, et kui üks isik jääb politseile narkootikumidega vahele, siis see ei mõjuta oluliselt kaasosaliste edasi töötamist. Seetõttu on narkootikumid ja raha paigutatud nii, et politsei leiaks ainult osa nende kuriteo toimepanemise vahenditest. Informatsioon politsei strateegiatest ja uurimistehnikatest aitab kaubitsejatel hoiduda politseiga kokkupuutest ja suurendab nende tegevuse turvalisust. (Desroches, 2005, pp. 119-129) Vastavalt Interpoli ja Rumeenia politsei poolt koostatud materjalile on narkootikumidega käitlejatel oma *modus operandi* varjamaks politseile vahele jäämist. Narkootikume peidetakse edasimüümiseks, näiteks juba tehases toidu jaoks mõeldud pakenditesse, käsitsi valmistatud pakenditesse või asendatakse plekkpurkides toit narkootikumidega ja paigaldatakse uus kaas. Samuti immutatakse riideesemeid narkootiliste ainetega. Edasiandmiseks kasutatakse posti või kulleri teenuseid.

Narkootikumide spetsiifilist lõhna varjatakse spetsialiseerunud jäljekoerte vältimiseks. Enim levinud viisid on narkootilise aine pakendamine hermeetiliselt suletud anumasse, spetsiaalsesse karpis või kanistrisse, milles on koidevastane vahend (eriti tõhusalt töötab kanepi puhul) ning sibula või küüslaugu lõhnaaine kasutamine koerte segadusse ajamiseks. Sõidukis peidetakse aine peamiselt istmete sisse, laepolstri alla, esitulede taha, armatuuri taha ja tagavararatta alla. Narkootikume on võimalik peita kehaõõnsustesse, riiete alla (näiteks lipsu sisekülge, mantli reväär, õlakud, vööpandlad, taskud, vooder, rinnahoidjad, proteesid, kingad, valekontsad, mütsid ja mansetid), isiklike ning koduste esemete hulka (näiteks topelt põhjaga kohvid, käekotid, lillepotid, raamatud, käimiskepid, pastakad, pulberkohvid, huulepulgad ja pihustid) ning segades toidu, jookide või sigarettide hulka (näiteks suhkrukuubikud immutatakse LSD-ga). (Buzatu, 2013, pp. 76-79) PPA Põhja prefektuuri narkokuritegude talituse juhi Rait Pikaro sõnul peidetakse narkootikume tihti kõige ebasanitaarsematesse kohtadesse, näiteks sõidukite bensiinipaagid, räpased keldrid, garaažid ja kehaõõnsused. Konfiskeeritud ained jõuavad Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi (edaspidi EKEI) laborisse, kus neid analüüsitakse. Analüüsid näitavad, et lisaks narkootilistele ainetele sisaldavad narkootikumid mitmeid ballastaineid, nagu näiliselt süütuid jahu ja tärklisi, aga ka mürgist kodukeemiat, näiteks pesupulbrit ja rotimürki. (Delfi, 2020)

Uimastipoliitika on Eestis sätestatud kahes strateegilises dokumendis: Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020 ja Eesti uimastitarvitamise vähendamise poliitika valge raamat. Rahvastiku tervise arengukava sisaldab uimastistrateegiat, milles on sätestatud eesmärgid võitlemaks narkootikumidega püüdes ennetada ja vähendada nende tarbimist ning tarbimisest tulenevaid sotsiaalseid- ja tervisekahjusid. Sarnaselt eelnevaga käsitleb valge raamat narkootikumidega seotud süütegusid ning peamine eesmärk on vähendada nende tarvitamist. Dokument järgib Euroopa Liidu lähenemisviisi uimastipoliitikale, mida on rajatud seitsmele punktile (EMCDDA, 2019, pp. 2-4):

1. pakkumise vähendamine;
2. esmane ennetamine;
3. varajane avastamine ja sekkumine;
4. kahjude vähendamine;
5. ravi ja rehabilitatsioon;
6. resotsialiseerimine;
7. jälgimine.

Tuginedes eelnevale toob lõputöö autor välja, et narkootikumidega seotud *modus operandi* on ajas muutuv ja otsitakse aina efektiivsemaid võimalusi kuriteo peitmiseks. Uimastipoliitika parendamiseks monitooritakse järjepidevalt narkootikumide käitlemist ning leitakse uudseid lahendusi nende tarbimise ennetamiseks ja vähendamiseks. Narkootikumidega seotud kuritegude tõendamisel mängib olulist rolli just *modus operandi* tundmine.

1.2. Subkultuur ja suhtlusviisid

Eestis on illegaalsete uimastite kasutamine peamiselt noorema elanikkonna probleem. Uimastitarvitajad on katsetajad, meelelahutuslikud, probleemsed tarvitajad ning sõltlased. Narkootikumide tarvitamise mõjutajatena võib eristada nelja indikaatorit: narkootiline aine, uimastitarvitaja isiksus, sotsiaalne kontekst (rühma moraal, käitumismudelid ja narkootilise aine tarbimise eesmärk) ning väline kontroll ehk kuidas ühiskond uimastitarvitajatesse suhtub. (Allaste, *et al.*, 2007, lk 22). Narkootikumidele keskendunud etnograafid kasutavad väljendit “subkultuur“ narkootikumide tarvitajate sotsiaalsete suhete ja kultuuriliste tõekspidamiste väljendamiseks (Moore, 2004, p. 182). Allaste, *et al.* (2007, lk 26) toob välja, et subkultuuri moodustuvad omavahel hajusalt seotud rühma ühised teadmised, suhtumised ja käitumisnormid. Eri rühmade vahel levib subkultuuriline teadmine mitmeti – mõni liige kuulub mitmesse rühma, mõni otseselt mitte kuhugi, aga on ometi kõigiga seotud. Interaktsionistide määratluse järgi ei saa subkultuuri selgelt piiritleda – nii sinna kuuluvus kui ka sealsed normid on võrdlemisi hajusad.

Narkootikumidega käitlejad jagavad narkootikumide kasutamisega seotud kogemusi ning üleandmiskohti lühidate sõnumitega ilma üleliigse informatsioonita. Släng koosneb erinevatest sõnadest, mis kätkevad endas narkootikume, varustust, tundeid, õiguskaitseorganite protseduure ning isikkoosseisu või rolle, mida narkootikumide kasutajad tihti muudavad, et ainult aktiivsed liikmed saaksid nendest aru. Tänu slängile saavad narkootikumide kasutajad efektiivselt omavahel suhelda, leida narkootikume ja juhtida narkokaubandust. (Tittle & Paternoster, 2000, p. 120) Vahendajad on küll omavahel konkurendid, kuid neil on kasulik omavahel suhelda, kuna jagatakse informatsiooni seoses turvalisusega, klientidega ja erinevate ainetega. Samuti tekivad edasimüüjate hulgas sõprusringkonnad ning kui ühel on aine otsa saanud, siis saadetakse sõbra juurde, keda

usaldatakse, kuigi ta on endiselt konkurent. Seevastu mitte kõik edasimüüjad ei ole suhtlemisaltid. Kui kellelgi on olnud vägivaldne tüli, siis temast hoidutakse, sest soovitakse koostööd teha vaid hea mainega vahendajatega. Enamasti käsitletakse uuringutes narkootikumidega käitlemist kui ühemehefirmat, kuna neist vaid 28,6% töötab koos paarilisega. Mitmekesi töötamise eelisteks on jaotatud tööülesanded, erinevad usaldusväärsed narkootikumidega varustajad ning suurendatud turvalisusemeetmed. (Desroches, 2005, pp. 116-118)

Uuel aastakümnel on igapäeva suhtluses kiiresti arenenud interneti osakaal ning suurt rolli mängib selles sotsiaalmeedia areng, mis omakorda aitab kaasa illegaalsete tegevuste kolimisele internetikeskkonda. Narkootikumide vahendamiseks on kasutatud mobiiltelefone juba 2000. aastate algusest, millele on tänapäevane areng lisanud interneti võimaluse. (Demant, *et.al.*, 2019, pp. 377–256) Kuritegelikud organisatsioonid mängivad jätkuvalt suurt rolli, kuid viimastel aastatel on narkootikumide müük liikunud internetti, eriti tumeveebi (EMCDDA, 2019, p. 21). Tumeveebi turg on veebipõhine müügi- või turuplatvorm, mida toetab privaatsust kaitsev tehnoloogia ja kus äritsevad peamiselt ebaseaduslike kaupade ja teenuste müüjad (EMCDDA, 2016, lk 18). Tumeveebis saab kaubelda täiesti anonüümselt lapspornoga, relvadega ning narkootikumidega (Bradbury, 2014, pp. 14-17). Kõnealune turg sarnaneb paljuski selliste turuplatvormidega nagu eBay ja Amazon ning kliendid saavad otsida ja võrrelda tooteid ning müüjaid. Nii tehingute kui ka serverite füüsilise asukoha varjamiseks kasutatakse mitmesuguseid strateegiaid. Muuhulgas kasutatakse anonüümseks muutmise teenuseid nagu Tor (Onioni ruuter), mis varjab arvuti internetiprotokolli (IP) aadressi, krüptovaluutasid, näiteks *bitcoin* ja *litecoin*, maksete tegemiseks ning krüpteeritud sidet turul kauplejate vahel. (EMCDDA, 2016, lk 18) Keskkriminaalpolitsei küberkuritegude büroo juhi Oskar Grossi sõnul on tumeveebis toimuvat kriminaalset tegevust regiooniti võrdlemisi keeruline hinnata, kuna ainuüksi tehniliselt on tumeveebi eesmärk varjata kasutajate asukohta ning samuti oma asukoha avaldamine ei kuulu kurjategijate tavapraktika alla (Sibold, 2018).

Samuti müüakse narkootikume kõigile kättesaadavas sotsiaalmeedias, mis võimaldab nende lihtsa kättesaadavuse suure hulga noortele, kes ei ole varem keelatud ainetega kokku puutunud. Viis Põhjamaa riiki (Taani, Soome, Island, Norra ja Rootsi) on uurinud, kuidas toimub sotsiaalmeedias uimastitega kauplemine ning müüjate ja ostjate vaheline *modus operandi*. Uuringust selgus, et Taanis on Facebook Snapchati järel kõige populaarsem

rakendus, kus müüakse narkootikume kinnistes gruppides. Gruppi pääsemiseks tuleb omada grupist sõpra või vastata kontrollküsimustele, mis määraks isiku narkootilised teadmised. Mõned grupid on ka peidetud ja ei ole otsingumootori abil leitavad. Gruppide suurused varieeruvad 30-st kuni 10 000 grupiliikmeni. Suhtlemiseks kasutatakse keskkondi nagu Messenger, Wickr, WhatsApp, Snapchat ja Jodel. Enamasti on müüjatel loodud valede isikutunnustega kasutajakontod. Kuna konkurents on suur, siis kasutatakse tähelepanu saamiseks erinevaid emotikone, mis sümboliseerivad narkootikume, näiteks lumehelbe kirjamärk tähendab kokaiini ja sõiduki kirjamärk kohaletoometamist. Rootsis on populaarsuselt teine peale Facebooki rakendus Instagram, kus leiab narkootiliste märksõnade kaudu kergesti narkootikumidega käitlejate kasutajakontod. Lisaks eelpool nimetatud rakendustele kasutatakse veel rakendusi Signal, Telegram ja Kik. Uuringus ei leitud, et Norras kasutatakse narkootikumidega kaubitsemiseks sotsiaalmeediat. Leiti Instagrami kontosid, mis viitasid narkootikumide kasutamisele, näiteks kanepi suitsetamisele, kuid need ei olnud avalikult leitavad. Norras kasutatakse peamiselt tumeveebi turgusid. Samuti ei leitud ka Soomes avalikke sotsiaalmeedia müügiplatvorme ning kasutajad baseeruvad tumeveebis. Foorumites kasutatakse narkootikumide tähendamiseks eufemisme ja seeläbi muljetatakse nende kasutamisest. Islandil aga ollakse Facebookis narkootikumide müümisel üsna julged. Müüja koostab värvilise reklaami ja lisab juurde isegi telefoninumbrid. Kasutatakse küll kinniseid gruppe, kuid need on kergesti leitavad. Grupid on koostatud piirkondade järgi ning on 850 kuni 2500-liikmelised. (Demant, *et.al.*, 2019, pp. 378-384)

Kokkuvõtteks saab kinnitada, et naaberriikide uuringuga võib paralleele tuua Eestis toimuvaga ning järeldada, et lisaks tumeveebi turgudele toimub ka avalikes sotsiaalmeedia kanalites narkootikumide müük. Grupid ja edasimüüjad ei pruugi olla avalikult leitavad, kuid läbi tutvuste ja soovitajate on võimalik sotsiaalmeedia kanalis omandada narkootilist ainet.

1.3. Narkootikumide valmistamine ja nendega seotud kaubandus

Narkolabor on elektri- ja veevarustusega ruum või hoone, kus valmistatakse narkootilisi aineid või lähteaineid, kasutades vastavaid kemikaale ning varustust, sealhulgas tööstuslikult valmistatud nõusid, seadmeid ja olmetehnikat ning kodusel teel valmistatud

nõusid ja seadmeid (Kriminaalpolitsei ja narkootikumid, 2006, lk 125 tsit Erm, 2007, lk 14). Eestis on aastate jooksul avastatud mitmeid narkolaboreid, kus on valmistatud suurtes kogustes narkootilisi aineid, enamasti amfetamiini ja tema derivaate ning fentanüüli. Narkolaborite avastamine, jälgimine ja paljastamine nõuab suurt aega ja töömahtu. Tihtipeale peavad kriminaalid kinni rangetest konspiratsioonireeglitest, mis teeb avastamise veelgi raskemaks. Politsei kaasab inimressurssi ja tehnilisi abivahendeid, et oodata kriminaalidelt esimest strateegilist viga, mis aitaks juhtumi lahendamisele kaasa. (Kuul, 2018) Eestis kasvatatakse enamasti kanepit, kuid on toodetud ka amfetamiini ning gammahüdroksübutüraati (GHB). Sünteetilisi opioide, näiteks fentanüüli ja selle derivaate, tuuakse üha enam postisaadetistega Eestisse. Enamasti tuuakse narkootikume riiki väikeste koguste kaupa, et piirikontrollis oleks ametnikel raskem avastada. Kanep tuuakse Eestisse Hollandist ning on mõeldud siseturule. Hašiš ehk kanepivaik on Eestis mõeldud transiidiks Venemaa turule. 2017. aastal vähenes konfiskeeritud kanepi produktide arv teist korda järjestikusel aastal. Eestis konfiskeeritud MDMA ja *ecstasy* pärinevad samuti Hollandist, samas kui teised sünteetilised uimastid, näiteks amfetamiin ja metamfetamiin pärinevad nii Poolast, Leedust kui ka Hollandist. Eestit peetakse peamiselt põhjamaade ja Venemaa narkootikumide transiitriigiks. (EMCDDA, 2019, p. 21) Kuna narkootikume tuuakse Eestisse peamiselt mujalt riikidest, siis on vajalik teha koostööd teiste uurimisasutustega. KrMS § 212 lõike 2 punkt 2 järgi toimetavad lisaks PPA-le kohtueelset menetlust ka Maksu- ja Tolliamet narkootilise ja psühhotroopse aine üle piiri toimetamisega seotud kuritegudes (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003).

Kui 2000. aastal oli narkootikumide üledoosidesse surnuid Eestis 35, siis seitse aastat hiljem, mil fentanüül ehk valge hiinlane Eestisse jõudis, oli narkosurmade arv tõusnud aastas 124-ni. Kõige rohkem narkosurmasid oli aastal 2009 (161 surma) ja 2012 (170 surma). Nendel aastatel oli Eesti narkosurmade arvestuses Euroopas esimese kolme riigi seas. 2017 aastal päädis kriminaalpolitsei spetsiaalse fentanüüli uurimisgrupi töö mitme eduka kinnipidamisoperatsiooniga ja kriminaalmenetlusega. Avastati fentanüüli sünteesimise labor ning peeti kinni kõige suuremate kogustega tegelevad inimesed. Aastal 2017 oli üledoosidest põhjustatud surmade arv 110, aastal 2018 39 ning aastal 2019 narkootikumide üledoosidesse surnuid 24. 2017. aastal peeti kinni vennad Kärbergid, kellelt konfiskeeriti kolm kilo fentanüüli, millest saanuks kaks miljonit doosi ehk sellest piisanuks narkojoobe tekitamiseks kahele miljonile inimesele. Et prokuratuuriga kokkuleppele jõuda, andsid Kärbergid 2019. aastal keskkriminaalpolitseile üle veel 10

miljonit doosi fentanüüli. Tegemist on suurima kogusega, mis Eestis konfiskeeritud. (Tooming, 2019)

Narkootikumide hinnad on viimastel aastatel olnud nii Eesti kui ka maailma narkoturul stabiilsed ja on jäänud 2013 ja 2014. aasta tasemele. Enamik tehinguid jääb 1–10 kasutajadoosi vahele. Kanepi grammi hind on keskmiselt 20 eurot ja hašiši 15 eurot. Oluline on aga märkida, et kanepi protsentuaalne THC sisaldus on tõusnud ehk aine on oluliselt kangem kui varem. Amfetamiini ja metamfetamiini grammi hind on 15–20 eurot ning *ecstasy* tableti saab tänaval kätte 6 euroga. GHB/GBL doos (5 ml) maksab keskmiselt 5 eurot. Kokaiini hind on 80–150 eurot grammi eest sõltuvalt aine puhtusest. Viimastel aastatel on aine puhtus võrreldes eelnevate aastatega tõusnud. Fentanüüli üks annus (0,015–0,030 g) maksab tarvitajale 10–15 eurot. Kauaaegne sõltlane vajab koguseliselt tavaliselt rohkem kui kaks fentanüüli doosi päevas. 2017. aasta lõpus olnud ajutise fentanüüli defitsiidi perioodil tõusis doosi hind korraks 20–25 euroni, kuid turu normaliseerudes muutus hind endiseks. Hinna erinevust võib mõjutada ka ostetav kogus. (Tervise Arengu Instituut, 2018)

Lõputöö autori arvates on PPA-l oluline omada ülevaadet ja hoida kontrolli all Eesti narkootikumide turgu. Suurte kohapealsete narkolaborite likvideerimisel langevad ka narkosurmad ja tekib teatud narkootilise aine põud, mida üritatakse riiki sisse tuua mujalt. Alati on oht, et turule tulevad uued tulijad ja tekib veelgi mastaapsem narkolabor.

1.4. Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise karistusõiguslik iseloomustus

Eestis reguleerib narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete nimekirjade koostamise ja kinnitamise korda; käitlemise korda; kontrolli ning identifitseerimise korda, samuti narkootiliste, psühhotroopsete ja lähteainete käitlemiseks vajalike lubade väljastamise ja registreeringute tegemise korda ning kontrolli selle täitmise üle; seotud informatsiooni ning aruandluse korda ja narkomaania leviku tõkestamise, narkomaanide ravi ja rehabilitatsiooni korda narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus (edaspidi NPALS), mis on kinnitatud sotsiaalministri määrusega.

Eestis on narkootikumidega seotud süüteod reguleeritud karistusseadustiku (edaspidi KarS) 12. peatüki rahvatervisevastaste süütegude 1. jaos, milleks on narkootikumidega seotud süüteod. KarS § 184 lõike 1 kohaselt narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine kuulub rahvatervisevastaste ja kitsamalt narkootikumidega seotud süütegude hulka. Rangema sanktsiooniga on KarS § 184 lõike 2 punktid 1 ja 2, kui eelnimetatud tegu on toime pandud grupi poolt või isiku poolt, kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo või narkootilise või psühhotroopse aine varguse, röövimise, ebaseadusliku sisse- või väljaveo, üleandmise või käitlemise kinnipidamiskohas. Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise karistatavaks tunnistamise eesmärk on muu hulgas efektiivselt välistada narkodiilerite tegevus. Antud süüteoga kaitstav õigushüve on rahvatervis. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 490 & 495) Kuigi puudub otsene ja konkreetne kannatanu, siis kaudselt riivatakse õigushüve.

Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise koosseisuks on:

1. Objektiivne koosseis

- a. **Käitlemise** mõiste on toodud NPALS § 2 punktis 3 järgmise loeteluna: narkootiliste või psühhotroopsete ainete või lähteainete omamine, valdamine, vahendamine, tarbimine, kasvatamine, korjamine, valmistamine, tootmine, töötlemine, pakkimine, säilitamine, hoidmine, laadimine, vedu, sisse- ja väljavedu, tolliprotseduuri transiit rakendamine (edaspidi transiit), tasu eest või tasuta tarnimine kolmandale isikule. Seadusandja on muutnud suures koguses narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku käitlemise karistatavaks kõigis selle avaldumisvormides. Süüteokoosseisu täitmiseks piisab ka ühe käitlemiseks loetava osateo toimepanemisest, näiteks kui suurt kogust narkootilist ainet vallatakse ilma seda ainet eelnevalt omandamata või kui omandamise asjaolusid kriminaalmenetluses ei tuvastata. Suures koguses psühhotroopse aine omandamine ja valdamine oma tarbeks pole samaväärne sellise aine suures koguses omandamise ja valdamise edasiandmise eesmärgil, mis on oluliselt ohtlikum kuritegu psühhotroopse aine käitlejate ringi võimaliku suurenemise tõttu. Psühhotroopse aine omandamine ja valdamine on

nimetatud kuriteokoosseisus loetletud osategudest ühed kergemad. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 492)

- i. **Edasiandmine** all tuleb mõista käsutusõiguse üleandmist (loovutamist), mille läbi suureneb käitlejate ring. Edasiandmine võib toimuda müümise, vahetamise, kinkimise, laenamise, pantimise teel, samuti võlgu või võla tasumiseks andmise teel. Ei ole tähtis, kas edasiandmine toimub tasuta või tasu eest. Edasiandmisel tekib omandajal üleantu suhtes vaba käsutusõigus, seega teisele isikule narkootilise aine süstimisel ei ole tegu aine edasiandmisega. Olukorras, kus on tõendatud aine ebaseaduslik edasiandmine, ei ole vaja eraldi tõendada, et isik omandas ja valdas ainet edasiandmise eesmärgil. Edasiandmine ei pea toimuma vahetult käest kätte, vaid võib seisneda ka mingisse kohta jätmisses ja omandajale selle koha teatavaks tegemises. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 491)
- ii. **Vahendamine** tähendab aine toimetamist käsutusõiguse omajalt (müüja, muu üleandja) tarbijale (omandaja, muu käitleja), samuti muul moel tehingu vahendamist, näiteks ostja ja müüja otsimist konkreetsele narkootikumipartiile või müüja ja ostja vahelise kontakti loomiseks vajalike toimingute tegemine. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 491)
- iii. **Valmistamine** hõlmab mõttes nii valmistamist kui ka toomist ja tähendab narkootilise aine kui lõppeesmärgi saamisele suunatud tegevust. Valmistamine võib aset leida nii keemilise kui ka mehhaanilise protsessina. Valmistamine ei hõlma psilotsiini või psilotsübiini sisaldavate seente, kanepi, kokapõõsa ega unimaguna kasvatamist. Unimaguna, kanepi ja kokapõõsa ebaseaduslik kasvatamine on karistatav KarS § 188 alusel. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 491-492)
- iv. **Omandamine** tähendab narkootilise ja psühhotroopse aine üle käsutusõiguse saavutamist tuletatud teel. Omandamine toimub tehingu kaudu (müümine, kinkimine laenamine jmt). Omandamisega on sageli hõlmatud teine koosseisuline tunnus

valdamine, mistõttu viimane ei kuulu eraldi süüksarvamisele.

(Sootak & Pikamäe, 2015, lk 492)

- v. Narkootikumide **valdamine** on vältav tegu. Valdamise ehk otsese käsutusõiguse puhul ei ole oluline, mil viisil on valdus aine üle saadud. Valdamine kaasneb sageli ka narkootiliste ja psühhotroopsete ainete teiste käitlemisviisidega (näiteks vedamine, omandamine, kasvatamine), mistõttu valdamine kui teoviis taandub sellisel juhul teiste käitlemisliikide ees. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 492)

- b. **Suure koguse** võib moodustada ka väikeses koguses narkootilise või psühhotroopse aine korduv käitlemine: aine väikeste koguste omavahelise liitmise tulemusena moodustub suur kogus. Väikeste ainekoguste sellise liitmise õiguslik lubatavus sõltub sellest, kas tegu on jätkuva kuriteoga või mitte. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 495) Suur on narkootilise või psühhotroopse aine, taime või seene kogus, millest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997, § 3¹ lõige 3).

2. Subjektiivne koosseis

- a. Süüteoosseis on täidetud kui süüdlane paneb teo toime vähemalt **kaudse tahtlusega**. Tahtluse olemasoluks peab isik teadma või vähemalt pidi võimalikuks, et käitleb narkootilist või psühhotroopset ainet. Eksimus konkreetse narkootilise või psühhotroopse aine liigis ei ole süüteoosseisu välistav asjaolu ega ka subsumeerimiseksimus. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 485 & 497).

Suure varalise kasu saamise **eesmärki** saab tõendada teo objektiivse külje kaudu. Andmaks narkootilise aine käitleja tegevusele õiguslikku hinnangut tuleb esimese sammuna tuvastada, millise osutatud sättes kirjeldatud osateo isik objektiivselt realiseeris (valmistamine, omandamine, valdamine). Teo objektiivne avaldumine võib anda olulist teavet ka süüdlase tegevuse sihtide kohta. Seejärel tuleb subjektiivsete tunnuste tuvastamise reeglite kohaselt selgitada, mida toimepanijad oma tegevuse tulemusena taotlesid. (Sootak & Pikamäe, 2015, lk 497).

1.5. Tõendamine KarS § 184 süütegudes

Tõendi käsitlemine otsese või kaudsena ei sõltu selle kontrollimise viisist. Otsese tõendi sisuks on teave, mis vahetult kinnitab või välistab isiku poolt kuriteo toimepanemise mingit asjaolu. Kaudse tõendi sisuks on teave, mis ei kajasta kuriteo tehiloju ennast, vaid võimaldab teha olulisi järeldusi nende tehiludega seotud muude asjaolude kohta. (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9. märtsi 2010. a otsus nr 3-1-1-8-10, p-d 9–10) KarS § 184 puhul tuleb otsesest tõenditel põhinevate lahendite all mõista kohtuasju, kus kohus on süüdistuse lugenud tõendatuks peamiselt ära võetud narkootilise aine ja tunnistajate ütlustega. Kaudsetel tõenditel põhinevate lahendite all tuleb mõista kohtuasju, kus kohus on süüdistuse lugenud tõendatuks peaausjalikult jälitusprotokollide või eksperdiarvamuse põhjal. (Avikainen, 2014, lk 14) Sarnaselt teiste kuritegudega kehtib KarS § 184 tõendamise puhul *ultima ratio* põhimõte. Intensiivsemalt põhiõigusi riivavad meetmed on õigustatud üksnes juhul, kui põhiõigusi vähem riivavate vahenditega pole võimalik eesmärki saavutada (RKÜKo nr 3-4-1-16-10, p 92). KarS § 184 tõendeid kogutakse ka jälitustoimingute või neid tagavate toimingute abil.

Enamasti võtavad õiguskaitseseorganid narkokurjategijaid vastutusele narkootikumide vahendamise eest. See nõuab sageli informaatori kaasamist, kes tutvustaks varjatud ametnikku narkokurjategijale. Ametnik teeb mitu kontrollostu ja tellib seejärel suurema koguse narkootikume, lootes konfiskeerida võimalikult suure hulga ainet. Mõnikord osutub antud meetod edukaks, kuid sageli nii ei juhtu. Varjatud ametnikud on kohtus sündmuste tunnistajad. Informaatorid saavad samuti oma tähelepanekute kohta anda tunnistusi. Uurija ülesanne on koguda tõendeid ja leida tunnistajaid, mis toetaksid konspiratsioonivõtete vajadust. Tõendid võivad olla autorendilepingud, hotelli kviitungid ja telefoniarved. Need pealtnäha tähtsusetud dokumendid võivad kohtus olla kaalukad, kui näiteks tunnistaja sõnul kasutas kahtlustatav hotellituba, et privaatselt arutada eelseisva narkootikumidega seotud tehingu üksikasju. Telefonisalvestiste põhjal helistas kahtlustatav antud hotellitoast narkootikumidega kaubitsejatele ning hotelli registreerimiskaardil on kahtlustatava väljamõeldud nimega allkiri ja tema sõrmejäljed. Ehkki suurel osal tõenditest pole iseenesest mingit tähtsust, aitab tõendite kogum veendumust kinnitada. Informaator ja varjatud ametnik võivad esitada kahtlustatavale küsimusi kuriteo toimepanemise kohta ja lindistada vestlust, mille abil paljastatakse kahtlustatava osalus kuriteos. Kahtlustatav võib

varjatud ametnikule tunnistada, kuidas ta on müünud narkootikume sadu kordi või kiidelda, kuidas ta leiaks müüja, kes müüb talle ükskõik millist ainet ja ükskõik kui suures koguses. Selline salvestis annab kindla tõendi, isegi kui kahtlustatav ei tunnista kohtus enda süüd. (Lee, 1994, p. 1)

Politsei ja piirivalve seaduse (edaspidi PPVS) § 7⁵¹ lõike 1 ja 2 kohaselt võib politsei jälitustoimingute tegemise tagamiseks või teabe kogumiseks kasutada salajasele koostööle kaasatud isikut, kelle koostöö politseiga ei ole kolmandatele isikutele teada. Isik kaasatakse salajasele kaastööle Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori või tema volitatud ametniku loal. PPVS § 7⁵⁶ lõike 1 ja 2 kohaselt võib jälitustoimingute tegemiseks, nende tegemise tagamiseks või teabe kogumiseks politsei kasutada variisikut, kes aitab tagada jälitustoimingu varjatust. Variisik on politseiasutuse ametiisik, kelle seos politseiasutusega on varjatud ning kelle identiteet võib konspiratiivvõttena olla muudetud. (Politsei ja piirivalve seadus, 2009) Jälitustoimingute tegemise üldtingimused ja alused on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) 3¹ peatükis. KrMS §-de 126⁶ ja 126⁷ kohaselt on lubatud postisaadetise varjatud läbivaatus ning teabe salajane pealtkuulamine või -vaatamine. KrMS § 126⁶ lõike 5 ja § 126⁷ lõike 3 kohaselt annab loa postisaadetise varjatud läbivaatuseks ning teabe salajaseks pealtkuulamiseks või -vaatamiseks eeluurimiskohtunik. KrMS § 126⁵ lõike 1 kohaselt võib jälitusasutus prokuratuuri loal varjatult jälgida isikut, asja või paikkonda, koguda varjatult võrdlusmaterjali ja teha esmauuringut ning varjatult vaadata läbi või asendada asja. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003)

Tunnistaja ütlused on ühed kaalukamaid tõendeid, kuid ei piisa kohtueelses menetluses tunnistaja ülekuulamisest, vaid antud ütluseid tuleb ka kohtus kinnitada lähtudes KrMS §-s 15 sätestatud võistleva menetluse vahetuse põhimõttest, mille kohaselt võib kohtulahend tugineda üksnes tõenditele, mida on kohtulikult arutamisel esitatud ja vahetult uuritud ning mis on protokollitud. Vältimaks tunnistaja ütluste muutmist kohtus, sätestati 01.09.2011.a jõustunud muudatustega kriminaalmenetluse seadustikus võimalus tagada tunnistaja ütlusi kohtueelses menetluse deponeerimise teel. KrMS §-s 69¹ lõigetes 1-4 on reguleeritud ütluste deponeerimise põhimõte, milles prokuratuur, kahtlustatav või kaitsja võib taotleda, et eeluurimiskohtuniku juures kuulataks üle isik, kes on kriminaalmenetluses tunnistajaks, kui kriminaalmenetluse esemeks on tahtlik kuritegu, mille eest on karistusena ette nähtud vähemalt kuni kolm aastat vangistust. Kohus rahuldab taotluse, kui esinevad asjaolud, mis

võimaldavad järeldada, et tunnistaja hilisem ülekuulamine kriminaalasja kohtulikult arutamisel võib osutuda võimatuks või teda võidakse mõjutada valeütlusi andma. Taotluse rahuldamata jätmise vormistab kohus põhistatud määrusega, mis on vaidlustatav määruskaebuse korras. Kohus lahendab taotluse ütluste deponeerimiseks viie päeva jooksul taotluse saamisest ning taotluse rahuldamisel määrab esimesel võimalusel ülekuulamise aja, mille teeb viivitamata teatavaks prokuratuurile ja kaitsjale. Ülekuulamisele eeluurimiskohtuniku juures kutsutakse prokurör, kaitsja, kahtlustatav ja tunnistaja. Kahtlustatav jäetakse tunnistaja või prokuratuuri taotlusel ülekuulamisele kutsumata, kui kahtlustatava ülekuulamisel viibimine ohustab tunnistaja turvalisust. Isikute väljakutsumise ütluste deponeerimisele korraldab menetlusosaline, kes ülekuulamist taotleb. Kaitsja võib isiku väljakutsumiseks taotleda eeluurimiskohtunikult abi. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003) Kui on põhjendatud kahtlus, et tunnistajat võidakse mõjutada ning seetõttu muudab ta enda ütluseid kohtus, siis KrMS § 67 lõike 1 alusel võib kuriteo raskusest või erandlikest asjaoludest tulenevalt eeluurimiskohtunik prokuratuuri taotlusel määrusega muuta tunnistaja tema turvalisuse tagamiseks anonüümseks (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003). Sedavõrd olulise erandi rakendamine kriminaalasja eeluurimisel vajab aga igal konkreetsel juhtumil ka põhistamist - millisel alusel on uurija leidnud, et kannatanu või tunnistaja julgeolekut pole võimalik tagada teisiti, kui anonüümisuse kasutamisega (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. oktoobri 2002. a otsus nr 3-1-1-102-02, p 5.1).

Kokkuvõtteks saab järeldada, et KarS § 184 tõendamisel kasutatakse nii otseseid kui ka kaudseid tõendeid, kuid kohtus süüdimõistmisel on tugevama kaaluga otsesed tõendid. Jälitustoimingud riivavad küll enim põhiõiguseid, kuid aitavad kuritegu efektiivselt tõendada ja leida kaasosalisi. Tunnistaja ütluste kui otseste tõendite usaldusväärsuse kontrollimiseks ja tagamiseks on KrMS-s välja toodud tunnistaja usaldusväärsuse kontroll, varasemate ütluste kohtus tõendina ristküsitlemise võimalused ja turvalisuse tagamise (Kriminaalmenetluse seadustik, 2003).

2. NARKOOTILISE JA PSÜHHOTROOPSE AINE SUURES KOGUSES EBASEADUSLIKU KÄITLEMISE VIISI JA TÕENDAMISE UURING

2.1. Uuringu läbiviimise meetodika, protsess ja valim

Empiirilises uuringus kogutakse andmeid ning seejärel need analüüsitakse. Esmalt on vaja teada lähtuvalt uurimisküsimustest, milliseid andmeid ja kellelt tuleb koguda. Andmete kogumisel tuleb hoolikalt ja kriitiliselt mõelda, milles seisneb informatsiooni väärtus ja kas see aitab jõuda uurimisküsimuste vastusteni. (Albers, 2017, p. 220) Käesoleva lõputöö uurimismeetodiks on kvalitatiivne uuring. Kvalitatiivne uuring on defineeritud Pattoni (1990) poolt kui „detailne iseloomustus situatsioonidest, sündmustest, inimestest, jälgitud käitumisest läbi inimeste enda kogemuste, suhtumise, uskumuste ning mõtete. Samuti katkendid või kogu juurdepääs dokumentidele, kirjavahetustele ja salvestistele“. Kvalitatiivne uuring hõlmab erinevaid empiirilisi andmekogumismeetodeid – intervjuud, uuringud, vaatlused ning elulood. (Newman & Benz, 1998, pp. 16-17) Lõputöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks kasutati **fenomenograafilist uurimisstrateegiat**. Marton (1981, p. 180) on välja toonud, et fenomenograafilise uurimismeetodi objektiks on inimeste kogemuste kirjeldamine, analüüs ja mõistmine ehk uuritakse inimeste kogemusi läbi nende kirjelduste.

Andmekogumismeetoditena kasutati **õigusalast analüüsi** (Flick, 2009, pp. 255-259) ning **poolstruktureeritud ekspertintervjuusid** (Flick, 2009, p. 165). Andmekogumismeetodid uurimisküsimuste lõikes on esitatud tabelis 1. Lõputöö uuringu **esimeses etapis** teostati õigusalane analüüs, mille valimiks olid aastatel 2015 kuni 2020 Tartu Maakohtus menetletud KarS § 184 kriminaalasjad. Kohtulahendid valiti jälitustoiminguprotokolli olemasolul kasutades **eesmärgistatud valimi** põhimõtet (Teddlie & Yu, 2007 p. 80). Eesmärgistatud valim tähendab valimi koostamist kindlal eesmärgil, kus uuritavad nähtused valitakse üldkogumis valimisse mingi sisulise kriteeriumi alusel (Flick, 2009, pp. 122-125). Autor valis Tartu Maakohtus menetletud kriminaalasjad, kuna lõputöö uurimispiirkond on Lõuna-Eesti. Kokku analüüsiti 10 kohtulahendit, millest üheksa olid süüdimõistva ja üks õigeksmõistva kohtuotsusega. Ajaperioodiks valiti viimased viis

aastat, kuna tehnoloogia areng on toonud uusi rakendusi ja võimalusi kuritegude toimepanemiseks, siis pidas autor kõige otstarbekamaks analüüsida hiljutisemaid kohtulahendeid. Kohtulahendites kasutab autor isikute nimede asemel initsiaale. Kohtulahenditega tutvuti Tartu Maakohtus kohapeal kuupäeval 04.12.2020.

Empiirilise uuringu **teises etapis** viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud taaskord **eesmärgistatud valimiga** (Teddlie & Yu, 2007, p. 80), mille moodustasid PPA Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijad ning Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör, kuna nemad puutuvad õigusrikkujatega vahetult kokku ja tunnevad kuritegude toimepanemise viisi. Intervjuu läbiviimiseks küsiti luba PPA uurimistöde kooskõlastamise komisjonilt. Intervjuude läbiviimise eel tutvustati intervjuueeritavatele lõputöö eesmärki, metoodikat ja valimit ning lepiti kokku isikuandmete kasutamise õiguses. Intervjuu käigus vastas intervjuueeritav küsimustele laiemalt piirdumata valikvastustega. Avatud küsimuste kasutamine annab intervjuueeritavale võimaluse väljendada oma tegelikku arvamust ning teda ei ole kuidagi vastamise juures piiritletud (Hirsjärvi, 2004, lk 188). Intervjuud viidi läbi ajavahemikus 19.02.2021 kuni 23.02.2021. Kokku intervjuueeriti viit narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijat Lõuna prefektuuris ja ühte ringkonnaprokurööri Skype teel. Intervjuueeritud ekspertide töökogemus oma valdkonnas on keskmiselt 10 aastat ning kolm neist töötavad hetkel juhtivatel ametikohtadel. Intervjuu koosnes kaheksast küsimusest ning keskmine kestus oli üks tund ja viis minutit. Kõik intervjuud salvestati intervjuueeritavate nõusolekul kogu mahus ning transkribeeriti lõputöö autori poolt sõna-sõnalt tekstitöötlustarkvara MS Word'i.

Andmeanalüüsimeetodina kasutatakse kontentanalüüsi ehk sisuanalüüsi ning induktiivset ehk andmetest lähtuvat kategooriate loomist. Induktiivse lähenemise puhul saab kõige paremini mõista uurimises osalejate mõttemaailma ning varjatud teema esiletoomist. (Kalmus, et al., 2015) Kodeerimise käigus tõusetus esile viis olulist kategooriat. Kategooriad on moodustatud KarS § 184 karistusõigusliku iseloomustuse põhjal. Esimeseks kategooriaks on „Suhtlusviisid“, mille alusel moodustus kuus koodi. Teiseks kategooriaks on „Grupikaaslased“, mille alusel moodustus viis koodi. Kolmandaks kategooriaks on „Klientuur“ ning moodustus neli koodi. Neljandaks kategooriaks on „Narkootilise aine omandamine“, mille tulemusel kujunes 16 koodi. Viiendaks kategooriaks on „Tõendamise probleemid ja ettepanekud“, mille tulemusel kujunes 17 koodi (vaata Lisa 1).

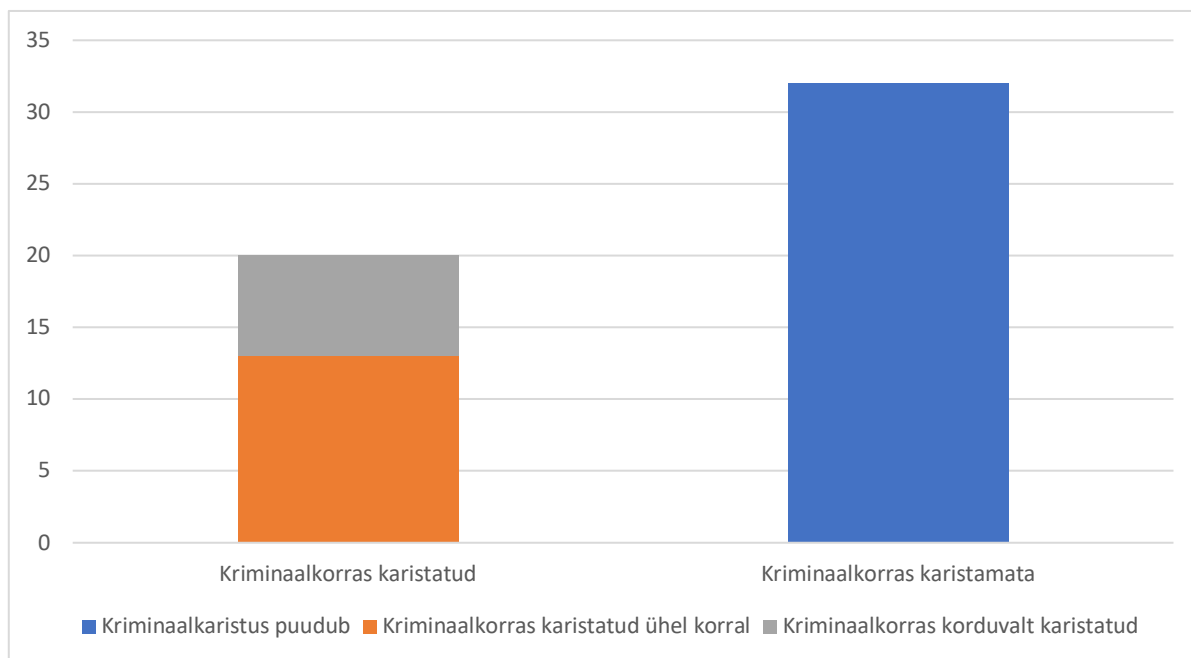
Tabel 1. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuueeritavate andmed, intervjuude läbiviimise ajad, kohad ja intervjuude kestused (autori koostatud)

	Intervjuueeritavate initsiaalid	Asutus või organisatsioon ning ametinimetus	Kogemus valdkonnas	Intervjuu koht ja aeg	Intervjuu kestus
1	A.S.	PPA Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse juhtivuurija	10 aastat	19.02.2021 Tartu	1 h 12 min
2	K.J.	PPA Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse vanemuurija	3,5 aastat	19.02.2021 Tartu	47 min
3	K.T.	PPA Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse juht	21 aastat	19.02.2021 Tartu	48 min
4	J.M.	PPA Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurija	2 aastat	19.02.2021 Tartu	38 min
5	R.K.	PPA Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse juhtivuurija	14 aastat	19.02.2021 Tartu	22 min
6	J.P.	Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör	11 aastat	23.02.2021 Tallinn	1 h 4 min

2.2. Tartu Maakohtu kohtuotsuste analüüs

Vastamaks lõputöö uurimisküsimustele analüüsis autor aastatel 2015 kuni 2020 Tartu Maakohtus menetletud KarS § 184 kriminaalasju. Andmed tuuakse välja kõigi kohtulahendite põhjal, kuna eraldi analüüsimine ei anna vajalikku ülevaadet ning

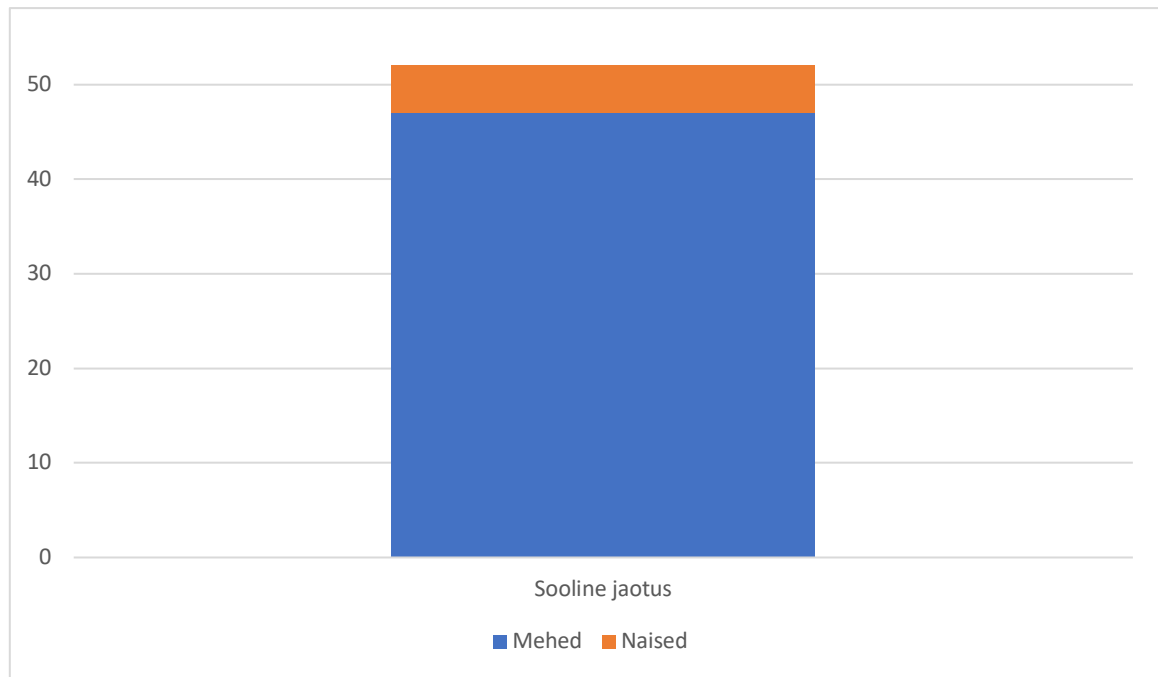
kohtulahendid olid erinevate süüdistatavate osakaaluga. Kokku analüüsiti 10 kohtulahendit, millest üheksa kriminaalasja raames mõisteti süüdi 51 isikut ning ühes kriminaalasjas mõisteti õigeks üks isik.

Joonis 1. Tartu Maakohtus KarS § 184 süüdistatavate varasem kriminaalkorras karistatus (Riigi Teataja, 2021; autori koostatud)

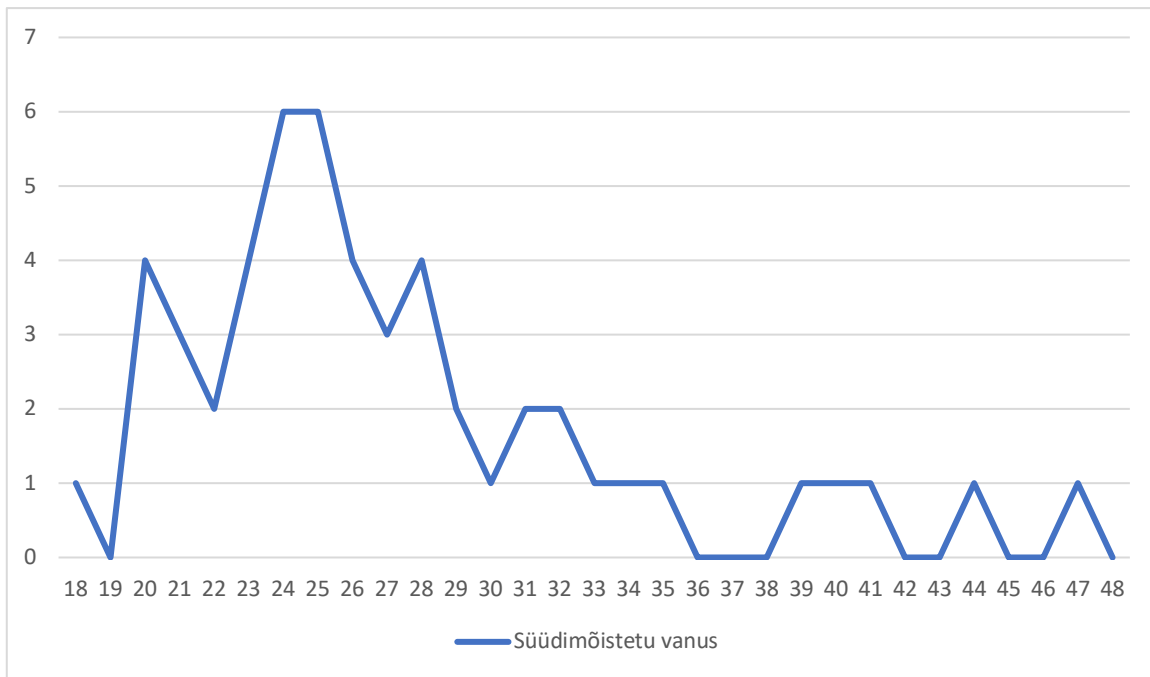
Kokku 10 lahendi osas on 32 isikut varem karistamata ja 20 isikut varem kriminaalkorras karistatud, kellest 13 on varasemalt ühel korral karistatud ja seitse korduvalt karistatud erinevates kriminaalasjades. Joonise põhjal saab väita, et enamik süüdistatavatest on varasemalt käitunud seaduskuulekalt või on süüteod piirnenud väärtegudega. Samuti ei saa välistada asjaolu, et tegutseti illegaalselt, kuid nende tegevust ei olnud avastatud politsei poolt.

Joonis 2. Tartu Maakohtus KarS § 184 süüdistatavate sooline jaotus (Riigi Teataja, 2021; autori koostatud)

Enamik süüdistatavatest ehk 90% moodustasid mehed. Vaid viis naist mõisteti narkootikumidega seotud kuritegudes süüdi. Kriminaalasjas number 1-18-7654 tegutsesid kaks meest ja kaks naist, kriminaalasjas number 1-18-2946 üks mees ja üks naine ning kriminaalasjas number 1-19-9761 15 meest ja kaks naist. Lõputöös käsitletud kriminaalajadest selgub, et naised panid kuriteod toime vaid koos meestega.

Joonis 3. Tartu Maakohtus KarS § 184 süüdistatavate vanuseline jaotus (Riigi Teataja, 2021; autori koostatud)

Kõige enam süüdistatavaid kohtuotsuse tegemise ajal oli kahekümnendates eluaastates. Noorim neist oli 18-aastane ja vanim 47-aastane. Pärast kolmekümnendaid narkootikumidega seotud kuritegudes süüdistatavate tendents langeb. Jooniste 1, 2 ja 3 põhjal võib väita, et keskmine KarS § 184 süüdistatava profiil on kahekümnendates meesterahvas, kes on varasemalt kriminaalkorras karistamata.

Narkootikumidega käitlemisel kasutatakse palju telefoni teel suhtlemist, kuid on lisandunud ka suhtlusrakendused. Samuti müüakse narkootikume kõigile kättesaadavas sotsiaalmeedias, mis võimaldab nende lihtsa kättesaadavuse suure hulga noortele, kes ei ole varem keelatud ainetega kokku puutunud (käesolev töö, lk 12). Kriminaalasjas number 1-18-2798 kasutati narkootiliste ainete koguste ja hindade arutamiseks suhtluskeskkondi Viber, Facebook Messenger ja Telegram. Vajaliku klientuuri saamiseks edastati rakenduses Snapchat tuttavatele pilt kanepist ning sooviti teada, kellel oleks huvi aine ostmise vastu. (Tartu Maakohtu 9. mai 2018 otsus nr 1-18-2798) Kriminaalasjas number 1-18-2946 suheldi nii telefonitsi kui ka suhtluskeskkonnas Facebook Messenger (Tartu Maakohtu 11. detsembri 2018 otsus nr 1-18-2946). Kriminaalasjas number 1-19-9761 suheldi enamasti suhtluskeskkondades Telegram, Snapchat ja SkyECC, mida kasutati mobiiltelefonis BlackBerry. Antud rakendus pidavat süüdistatava sõnul olema turvalisem

kui tavaline telefon ning seda ei ole võimalik distantilt jälgida. Rakendusse sisenemiseks tuli avada kalkulaator, kirjutada 10+4 ning alles seejärel avanes rakendus. Varuvariandiks jäeti suhtlusrakendus Wickr. Narkootiline aine LSD telliti tumeveebi kaudu arvatavasti Austraaliast ning margid internetipoest Etsy, kus sai neid ise kujundada. LSD tilgutati markidele peale. Kanepi müümiseks oli Facebookis grupp nimega „Kivikud“. (Tartu Maakohtu 17. jaanuari 2020 otsus nr 1-19-9761) Kriminaalasjas number 1-16-2714 suheldi ainult telefoni teel. Kriminaalasjas number 1-16-311 suheldi samuti telefoni teel ning küsimus, kas ollakse kodus, tähendas, et kas on kanepit müümiseks (Tartu Maakohtu 2. veebruari 2016 otsus nr 1-16-311). Kriminaalasjades number 1-17-6106, 1-18-7654 ja 1-17-7573 suheldi vaid telefoni teel (Tartu Maakohtu 17. novembri 2017 otsus nr 1-17-6106; Tartu Maakohtu 30. novembri 2018 otsus nr 1-18-7654; Tartu Maakohtu 7. märtsi 2018 otsus nr 1-17-7573). Kriminaalasjas number 1-18-7624 telliti seni tuvastamata internetikeskkonnast narkootilist ainet Saksamaalt ning grupis omavahel suheldi telefoni teel (Tartu Maakohtu 24. jaanuari 2019 otsus nr 1-18-7624). Kriminaalasjas number 1-17-7897 suheldi telefoni teel, Facebook Messengeris ja interneti leheküljel Privat Note, kus saab sõnumi saaja sõnumit lugeda vaid ühe korra (Tartu Maakohtu 27. septembri 2017 otsus nr 1-17-7897).

Narkootikumidega käitlemisel grupis on igapäev teatud roll ja eesmärk varalist kasu saada. Tööülesanded on jaotatud nii, et kui üks isik jääb politseile narkootikumidega vahele, siis see ei mõjuta oluliselt kaasosaliste edasi töötamist. Mitmekesi töötamise eelisteks on jaotatud tööülesanded, erinevad usaldusväärsed narkootikumidega varustajad ning suurendatud turvalisusemeetmed (käesolev töö, lk 8-11). Kriminaalasjas number 1-18-2798 hankis E.K. narkootilise aine omandamiseks isikute kontakte, osales vahetus omandamises ning testis narkootilise aine kvaliteeti. L.M., J.N. ja A.H. ülesanneteks olid sõidukite juhtimine ja omandatud narkootilise aine vedamine ning M.P. ülesanne oli valdusesse saadud narkootilise aine vedamine. (Tartu Maakohtu 9. mai 2018 otsus nr 1-18-2798) Kriminaalasjas number 1-18-2946 ühes episoodis käitles A.M. koos V.V., J.N., A.S. ning F.V.-ga ühiselt ja kooskõlastatud rollijaotusega ebaseaduslikult ja korduvalt marihuaanat. Nimelt organiseeris A.M. Valga linnast marihuaana omandamise, rahastas tehingut, tasudes omandatud aine eest, korraldas konspiratiivmeetmete kasutamist (aine toimetamine Tartu linna ühistranspordiga, et hajutada kuriteo toimepanemiselt tabamise riske), samuti kontrollis aine jõudmist Tartusse, helistades peale aine omandamist V.V.-le ja pakendas saadud aine müügikogusteks. A.S. ülesanne oli sõidukite juhtimine ning

saadud aine müügikogusteks pakendamine. V.V. ülesanne oli valdusesse saadud narkootilise aine vedamine Tartu linna, aine müügikogusteks pakendamine, aine müümine ning raha toimetamine A.M.-le. F.V. ülesandeks oli sõidukite juhtimine. J.N. ülesandeks oli sõidukite juhtimine ning omandatud narkootilise aine vedamine, selle narkootilise aine ümber pakendamine, kusjuures J.N. sai marihuaana vedamise eest V.V.-lt sõidu eest 1 grammi marihuaanat. (Tartu Maakohtu 11. detsembri 2018 otsus nr 1-18-2946) Kriminaalasjas number 1-19-9761 käis E.K. saadud juhiste kohaselt Tallinnast kanepit toomas ning saadud kanepit hoidis ta enda valduses, müüs mitmele isikule ja tarvitas ise. Ülejäänud grupiliikmed omandasid E.K.-lt kanepit ning müüsid seda edasi ja tarvitasid ise. (Tartu Maakohtu 17. jaanuari 2020 otsus nr 1-19-9761) Kriminaalasjas number 1-16-2714 oli M.H. ülesandeks kuritegelikus ühenduses V.G.-lt saadud narkootiliste ainete edasimüümine ning V.G. juhtis ja koordineeris varalise kasu saamise eesmärgil loodud kuritegeliku ühenduse liikmete tegevust, varustas kuritegeliku ühenduse liikmeid ebaseadusliku narkootilise ainega, värbas kuritegelikku ühendusse uusi liikmeid, tegeles narkootilise aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise ja võõrast valdusest narkootikumide ning sularaha röövimisega, samuti V.G. poolt narkootikumide käitlemisega tegelevate isikute hulgas kehtestatud reegleid eiranud isikutelt raha väljapressimisega narkootikumide müümise eest Tartu linnas ja vägivalda kasutamise saavutatud kuritegelikule mainele tuginedes niinimetatud „katuse“ ehk kaitse pakkumisega narkootikumide käitlemisel ja võimalike probleemide tekkimisel. (Tartu Maakohtu 16. juuni 2016 otsus nr 1-16-2714) Kriminaalasjas number 1-16-311 tõi R.H Tallinnast narkootilist ainet, hoidis seda enda valduses ja müüs mitmetele isikutele. Tallinnas varustasid R.H. narkootilise ainega A.O., M.M., ja G.G ja Tartus E.R. (Tartu Maakohtu 2. veebruari 2016 otsus nr 1-16-311) Kriminaalasjas number 1-17-6106 hankis M.K. narkootilist ainet ning peitis selle metsatukka, kust E.K. selle hiljem välja kaevab ning omandas, hoidis, pakendas ja andis edasi narkootilist ainet (Tartu Maakohtu 17. novembri 2017 otsus nr 1-17-6106). Kriminaalasjas number 1-17-7573 omandas H.P. narkootilist ainet ning andis edasi elukaaslasele D.T., kes müüs edasi mitmele isikule ja tarvitas ise (Tartu Maakohtu 7. märtsi 2018 otsus nr 1-17-7573). Kriminaalasjas number 1-18-7624 omandasid J.O ja J.G-K. narkootilist ainet ning müüsid selle edasi erinevatele isikutele ning E.G. organiseeris isikute grupis välismaalt postisaadetise narkootilise ainega Eestisse. (Tartu Maakohtu 24. jaanuari 2019 otsus nr 1-18-7624) Kriminaalasjas number 1-18-7654 omandasid J.K., M.R. ja P.R. narkootilist ainet ning müüsid edasi väiksemates kogustes. A.K. organiseeris välismaalt postisaadetise kaudu narkootilist ainet Eestisse ning andis

selle edasi grupiliikmetele. (Tartu Maakohtu 30. novembri 2018 otsus nr 1-18-7654) Kriminaalasjas number 1-17-7897 omandasid isikute grupis olevad T.V., J.K., R.L., S.M., R.M., M.R., K.H., H.L. JA H.P. narkootilist ainet ning müüsid selle edasi erinevatele isikutele (Tartu Maakohtu 27. septembri 2017 otsus nr 1-17-7897).

Narkootilise aine üleandmiseks on vaja olla leidlik, et mitte jääda kõrvalistele isikutele silma. Narkootikumid ja raha on paigutatud nii, et politsei leiaks ainult osa nende kuriteo toimepanemise vahenditest (käesolev töö, lk 8). Kriminaalasjas number 1-18-2798 kasutati narkootilise aine transportimiseks mõne grupiliikme sõidukit, millega toodi narkootilisi aineid teistest linnadest. Sõidukijuhiks oli mõni grupiliige või nende tuttav, kes teadis, mille tarbeks sõidetakse ning enamasti sai juht vastutaks narkootilist ainet. Narkootilist ainet käidi toomas nii Valgast, Paidest kui ka Tallinnast ja korraga osteti enamasti suured kogused – kanepit enamasti 100 kuni 300 grammi kaupa ja amfetamiini 50 grammi. Tallinnas otsiti ainet koordinaatide järgi, mis oli enamasti peidetud rohu sisse. Ainete üleandmine toimus mõnikord ka mõne kaubanduskeskuse või tankla parklas. Tartusse transportimisel peideti aine sõidukis istme alla või gaasipedaali kõrval olevasse karpi. Klientidele kanepi müümisel visati aknast kortermaja võti ning korteris anti kanep üle, mis oli pakitud grammi kaupa soonkinnisega kotti ning tasumine toimus alati sularahas ja kohapeal. (Tartu Maakohtu 9. mai 2018 otsus nr 1-18-2798) Kriminaalasjas number 1-18-2946 osteti samuti Valgast kanepit kogusega 100 kuni 200 grammi ning kanepi toomisel oli sõidukijuhiks mõni grupiliikme tuttav. Kanep anti üle nii kasiinode ees, kaubanduskeskustes kui ka tänaval ehk parasjagu seal, kus edasimüüja viibis. (Tartu Maakohtu 11. detsembri 2018 otsus nr 1-18-2946) Kriminaalasjas number 1-19-9761 toimetati kanepit Tallinnast, mida transporditi Eestisse Hispaaniast. Tallinnas käidi rendiautoga, mis pargiti kindlasse kohta, ukсед jäeti lahti ja sõiduki juurest lahkuti pooleks tunniks. Sõiduki pakiruumi jäeti raha ning asemele pandi kanep. Mõnel korral käidi ka konkreetse sõiduki juurest ainet omandamas. Kui osutati kanepi toomisel vaid transpordiga abi, siis Tartusse jõudes toimus sama skeem. Sõiduki ukсед jäeti paariks tunniks lahti, teatud isik käis kanepi järel ning jättis kindlaekasse kanepi toomise eest 300 kuni 400 eurot sularaha. Mitmel korral kanepi üleandmisel Tallinnas mindi kindlasse kohta ja võeti sealt ettenähtud sõiduk. Seejärel sõideti sellega enda sõiduki juurde, kanep tõsteti ümber ja sõiduki viidi tagasi antud aadressile. Sõiduki võtmed jäeti kütuseluugi sisse, kojamehe vahele või lähedal asuvasse lillepoodi. Sõidukid, millega transporditakse kanepit, peavad olema mahtunivarsaalid, toonitud klaasidega ning rendiauto puhul on oluline, et oleks iga

kord erinev mudel. Kanepi edasimüümisel lepiti kliendiga mõnes parklas kokkusaamine ning arveldamine toimus sularahas. Kanepit transporditi sõidukist kliendini põues või seljakotis, samal ajal jäädes võimalikult märkamatuks. Kokaiini üleandmisel suruti kätt ning seeläbi anti see peopesas edasi. MDMA-d telliti suhtlusrakendusest Wickr, kus müüja omakorda tellis tumeveebist soovitud koguse. Raha jäeti kliendi poolt sobivasse asukohta, näiteks linnast eemale vaiksesse kohta. Antud süsteem on üles ehitatud usaldusele, kus müüja võib öelda, et tema ei ole raha saanud. Paari päeva pärast andis müüja teada, et kaup on olemas ning saatis koordinaadid, kuhu aine peideti. *Ecstasy* tabletid jäeti mahajäetud majja Tartu lähedal ning peideti ka kivihunniku sisse. (Tartu Maakohtu 17. jaanuari 2020 otsus nr 1-19-9761) Kriminaalasjas number 1-16-2714 jäeti enamikel juhtudel kummikinda sees olev soonkinnisega kott teatud asukohta puu alla. Mõnikord ei olnud lumel jälgi näha, millest võib järeldada, et pakk visati kaugemalt. Ainet hoiti grupiliikme juures kodus lifti šahtis või garaažide juures asuvas elektrikapis. Narkootilised ained toodi Ida-Virumaalt ja olid pärit Amsterdamist. Ida-Virumaal oli labor, kus grupiliikme sõnade kohaselt oli terve laud ainet täis. Üleandmine toimus telefoni teel kokkulepitud kohas ja kahekesi. (Tartu Maakohtu 16. juuni 2016 otsus nr 1-16-2714) Kriminaalasjas number 1-16-311 toodi kanepit mitmel korral Tallinnast erinevatelt varustajatelt ning sõidukijuhiks oli mõni tuttav. Kanep anti üle mõnes parklas, peideti võsa sisse või trammitee äärde kivi alla, kuhu jäeti ühe osapoole poolt kanep ja teine jättis raha asemele. Kanep peideti sõidukis kõrvalistuja istme alla või seljakotti. Peidukohtade varustajat ei nähtud kunagi ning koostöö lõppes, kuna viimasel korral võeti raha ära, kuid ainet asemele ei jäetud. Tartus vahetati aine polaarpasta ja tätoveeringu värvide vastu ning osa müüdi edasi tuttavatele. Kanepi eest tasuti alati sularahas ja kohapeal. Hiljem tekkis Tartus uus varustaja, kes müüs suurtes kogustes ja tõi kanepit erinevatest kohtadest üle Eesti. Sellest andis aimdust kvaliteedi kõikumine. (Tartu Maakohtu 2. veebruari 2016 otsus nr 1-16-311) Kriminaalasjas number 1-17-6106 peideti korduvalt amfetamiiniga täidetud klaaspurke ning hiljem peidiku asukoha teatavaks tegemisel kaevati teine osapool need välja. Metallist purgikaasi otsiti ka metallidetektoriga. Kodus peideti amfetamiin ukse kohale liistu alla ja labidavarre sisse. Amfetamiini päritolu ei olnud teada. (Tartu Maakohtu 17. novembri 2017 otsus nr 1-17-6106) Kriminaalasjas 1-17-7573 selgub, et narkootilist ainet peideti surnuaias hauakivide juurde. Ühel korral oli vahendaja peitmise ajal narkojoobes ning hiljem enam ei mäletanud, kuhu täpselt peitis. Korgijoogi üleandmine toimus Tallinnas erarajoonis kanistriga. Aine eest tasuti sularahas ja kohapeal. Edasimüümiseks kallati korgijook ümber väiksematesse pudelitesse, näiteks Starteri joogipudelisse või Helluse jogurtipudelisse. Samuti toimetati

vanglasse sokke, mis olid korgijoogiga immutatud. Ühe soki peale tilgutati umbes 10 milliliitrit korgijooki. Tarvitamiseks tuli sokke vees leotada ja nii sai vajaliku doosi kätte. (Tartu Maakohtu 7. märtsi 2018 otsus nr 1-17-7573) Kriminaalasjas number 1-18-7624 toodi amfetamiini Tallinnast ning telliti seni tuvastamata internetikeskkonna vahendusel Saksamaalt (Tartu Maakohtu 24. jaanuari 2019 otsus nr 1-18-7624). Kriminaalasjas number 1-18-7654 organiseeriti välismaalt postisaadetiste kaudu suures koguses narkootilist ainet GBL ning müüdi edasi erinevatele isikutele (Tartu Maakohtu 30. novembri 2018 otsus nr 1-18-7654). Kriminaalasjas number 1-17-7897 toodi erinevaid narkootilisi aineid Tallinnast ning peideti transportimiseks suitsupaki sisse. Kodus peideti aine õues veranda alla. Edasi anti aine sõidukis ning pakendati sigaretipakikile alla või Orbiti nätsupakki. (Tartu Maakohtu 27. septembri 2017 otsus nr 1-17-7897)

Tabel 2. Narkootiliste ainete nimetused ja släng kohtulahendite näitel (autori koostatud)

Narkootilise aine nimetus	Narkootilise aine släng
MDMA ehk <i>ecstasy</i>	maitsvad pontšikud, lõbusad pontšikud, magusad kommid, sinised laguunid, kettad, jupid, plonnid, kommid, kristallid, veljed, rattad, ibumetin, ibuprofeen
Kanep	kivi, bardo, pops, õis, lill, roheline
Amfetamiin	valge, plastiliin, mant, viin, moosipurk, vein
Kokaiin	kallis, kook

Erinevatele narkootilistele ainetele on süüdistatavad omistanud erinevaid nimetusi, mis ei viita koheselt nende keelatud olemusele ja on selge vaid tarvitajatele endile. Tänu slängile saavad narkootikumide tarvitajad efektiivselt omavahel suhelda, leida narkootikume ja juhtida narkokaubandust (käesolev töö, lk 10). Kriminaalasjas number 1-18-2798 kasutati MDMA kohta väljendeid nagu maitsvad pontšikud, lõbusad pontšikud, magusad kommid ja sinised laguunid. MDMA tablette oli erineva kuju ja värvusega, nii roosakat-lillakat värvi Domino klotsikujulisi, helesinist värvi The North Face logoga, oranži värvi Heineken logoga ja roosat värvi koerakondikujulisi. Tablett osteti enamasti hinnaga kaheksa eurot ning edasi müüdi 15 euroga. Amfetamiini kohta kasutatakse väljendit valge, mis viitab selle võimalikule värvusele. Amfetamiin võib olla ka nii kollast, roosat ja punast värvi. Aine oli

enamasti pakitud pulbrilises olekus grammi kaupa soonkinnisega kotti ja selle hinnaks oli 20 eurot. Amfetamiini tarvitatakse enamasti ninna tõmmates ning veeni süstides. Ülekuulamise protokollist selgub, et oskamatust mööda süstimisest võivad kätele tulla valulikud munad. Kanepit osteti võla peale 14 eurot, kohapeal makstes 11 eurot ning edasi müüdi 20 eurot grammi kohta. Kanepitaimi kasvatati kasvuhuones ja alates idanemisest läks aega 16 nädalat, et saaks saaki korjata. Ühest taimest saadi enamasti 40-50 grammi edasimüümiseks kõlbulikku ainet. Kanepit hoiti garaažis, kus see läks mõnikord hallitama kehvade tingimuste tõttu. Tihti otsiti kanepi kasvatamise kohta informatsiooni internetist. Kanepitaimede kasvatamisel visati pooled taimed ära, mis olid isased, kuna nendel on ainult lehed. Emastel taimedel tekib käbi, mida ostetakse rohkem. Kanepist tehti võid, kooki, kuid ka suitsetati *jointina*, *bongist* ja piibust. Kui kanep on olnud vaakumpakendis, siis jääb kanepile pikaks ajaks vaakumis olnud kuju. Kanep oli pakendatud tavaliselt 100 grammi kaupa läbipaistvasse kilekotti, millele oli pruuni värvi kileteip ümber tõmmatud. Edasimüümiseks pakendati kanep 0,95 grammi kaupa, et müüjale omatarbeks jääks 0,05 grammi. (Tartu Maakohtu 9. mai 2018 otsus nr 1-18-2798) Kriminaalasjas number 1-19-9761 osteti kanepit suurtes kogustes – kolm kuni 15 kilogrammi korraga ning grammi hinnaks vastavalt kogusele seitse kuni üheksa eurot. Kanepi kohta kasutatakse väljendit kivi ning grammi kohta väljendit gedo. Kanepi suitsetamise kohta öeldakse jonksi tegema. Kanepi kasvatamiseks vajalikud seemned saadi varasemalt kasvatatud kanepist. Kanepi kasvatamiseks oli vaja telke, ventilaatoreid, õhupuhasteid, konditsioneerid ja LED lampe. Samas kohas kasvatati ka psühhotroopseid seeni ladinakeelse nimetusega *psilocybe cubensis*. Seente üleandmine toimus Tartu linnas erinevates kohtades. Psühhotroopsete seente ühe tripi ehk kolme grammi hind oli 15 kuni 20 eurot. Kokaiini hinnaks oli 80 kuni 95 eurot grammi kohta. LSD tilgutati 80-100 mikrogrammi ühele margile. Ühe margi omahind oli kaheksa kuni 10 eurot ning edasimüümisel 15 kuni 20 eurot. MDMA ühes kapslis oli 120 milligrammi ainet ning maksis 10 eurot. Amfetamiini hinnaks oli 15 eurot grammi kohta ning värvuselt oli roosakas või valge. (Tartu Maakohtu 17. jaanuari 2020 otsus nr 1-19-9761) Kriminaalasjas number 1-16-2714 oli amfetamiin kollakat värvi ja väga tugeva lõhnaga, mis tähendas kõrget kvaliteeti ning grammi hinnaks oli 13 eurot. Kaubeldi MDMA tablettidega, mis olid rohelist värvi ja kilpkonna kujuga, amfetamiiniga kui ka märja amfetamiiniga ehk slängis plastiliiniga. Amfetamiin oli üldjuhul valget värvi, kuid mõnikord oli ka kollast ja roosat värvi. Amfetamiini kutsuti ka mandiks. Amfetamiini grammi kohta öeldakse Tartu tavaline gramm, mis on silma järgi hinnates 0,3 kuni 0,4 grammi. (Tartu Maakohtu 16. juuni 2016 otsus nr 1-16-2714) Kriminaalasjas number 1-

16-311 kutsutakse kanepit kiviks, bardoks, popsiks, õieks, lilleks ja roheliseks. Kanepit osteti hinnaga 10 kuni 15 eurot grammi kohta sõltuvalt kogusest ja varustajast ning edasi müüdi 15 kuni 20 euroga. Kanepit segati tubakaga ja pritsiti suhkruveega, et tõsta kanepi kaalu ja teenida rohkem. Seejärel pakendati vaakumkilesse ja veelkord kilesse, et ei oleks lõhna tunda. (Tartu Maakohtu 2. veebruari 2016 otsus nr 1-16-311) Kriminaalasjas number 1-17-6106 kasutati telefoni teel suheldes väljendit *deliitama*, mis pärineb venekeelsest sõnast ja tähendab jagama. Süüdistatav kinnitas kohtuistungil, et see jutuajamine oli seoses narkootilise aine edasiandmisega. Mitmeid kordi kasutati SMS teel suheldes väljendit roosad kardinad, mis võib tähendada amfetamiini. Amfetamiin müüdi edasi 20 euroga ja oli pruuni värvi. (Tartu Maakohtu 17. novembri 2017 otsus nr 1-17-6106) Kriminaalasjas 1-17-7573 selgub, et korgijooogi liitri hinnaks oli 500 eurot ja amfetamiini gramm maksis 20 eurot. Korgijooki on nii toorest kui ka läbikeedetud kujul. (Tartu Maakohtu 7. märtsi 2018 otsus nr 1-17-7573) Kriminaalasjas number 1-18-7624 nimetatakse amfetamiini omavahel suheldes ka viinaks, moosipurgiks, kaalu nimetatakse kellaks ja kaalumist kiigutamiseks. Amfetamiini segati tee sisse ning tarvitati pulbrina nii sisse hingates kui ka ninna tõmmates. (Tartu Maakohtu 24. jaanuari 2019 otsus nr 1-18-7624) Kriminaalasjas number 1-18-7654 nimetatakse amfetamiini veiniks. Amfetamiini värvus oli valge ning hinnaks 20 kuni 25 eurot grammi kohta. Fentanüül oli pruuni värvi. Kogenud tarvitajad teevad amfetamiinil ja fentanüülil lõhna järgi vahet. (Tartu Maakohtu 30. novembri 2018 otsus nr 1-18-7654) Kriminaalasjas number 1-17-7897 nimetatakse amfetamiini uraaniks, kohviks ja antsuks. MDMA tablette nimetatakse ketasteks, juppideks, plonnideks, kommideks, kristallideks, velgedeks ja ratasteks. Samuti kutsutakse MDMA tablette ka ibumetiniks või ibuprofeeniks. MDMA tabletid on erineva välimusega, näiteks roosat värvi Hello Kitty logoga või kollast värvi Ferrari logoga ning tableti hinnaks on 15 eurot. MDMA kohta kasutati veel väljendeid nagu, kas ratast laenad ja kas sõitma saab minna. Kokaiini kohta öeldakse kallis ja kook. (Tartu Maakohtu 27. septembri 2017 otsus nr 1-17-7897)

2.3. Uurijate ja prokuröri läbi viidud uuringu tulemuste analüüs

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt, kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 9 (vt täies mahus tööd).

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Õiguslase analüüsi ja läbiviidud ekspertintervjuude põhjal selgub, et tänapäeval kasutatakse narkootilise aine ja selle üleandmise konspireerimiseks väljendeid, mida esmapilgul kolmas isik ei seosta selle keelatud olemusega. Seltskonnapõhiselt on välja töötatud erinevad väljendid. Suhtlusrakendustest on kõige populaarsemad Facebook Messenger, Signal, Wickr, Whatsapp, Instagram, Tinder, Telegram ja Snapchat. Mõnes suhtlusrakenduses piisab teise osapoole vestluse lugemisest, et see kustuks, kuid mõnes on

vajalik, et kasutaja ise kustutaks vestluse. Narkootikumide vahendajad hindavad kõrgelt tehnilisi konspireerimisvõtteid, mis teeksid politseil nende tegevuse avastamise keerulisemaks. Grupikaaslased on omavahel enamasti ammu tuttavad ning tihti ka koos tarvitajad. Ekspertintervjuudest selgus, et kuigi kohtulahendites on välja toodud iga isiku panus grupi toimimiseks, siis enamasti ei ole ülesanded isikuliselt jagatud ning on kujunenud orgaaniliselt. Mõnes grupis on rollijaotus välja kujunenud ja selgelt piiritletud. Süüdimõistmiseks on vaja tõendada isiku panus süüteo toimepanemiseks. Narkootilise aine klientuur leitakse suhtlusrakenduste või soovitude kaudu. Ekspertid pöörasid erilist tähelepanu suhtlusrakendusele Snapchat, mis on saanud viimasel ajal suureks murekohaks noorte seas, kuna seal ei ole vaja suhtlemiseks olla eelnevalt tuttavad. Kõige levinum viis narkootilise aine üle andmise konspireerimiseks on kasutada peidikuid. Tumeveebi areng on kaasa toonud narkootikumide peitmised erinevatesse kohtadesse ning hiljem antakse ostjale peidiku koordinaadid. Tellitakse ka postisaadetise kaudu mõne teise isiku nimele. Narkootiliste ainete toomiseks Tartusse on kõige populaarsemad kohad Tallinn, Ida-Virumaa ja Valga, mis kõik on Eesti piiri äärsed linnad. Väiksemate koguste narkootiliste ainete eest tasutakse sularahas, kuid suuremate koguste eest ülekandega ja krüptorahas. Kriminaaltulu varjamiseks kirjutatakse vara ümber kolmanda isiku nimele. Samuti kasutatakse teiste riikide pangakontosid nii narkootilise aine eest tasumiseks kui ka kriminaaltulu varjamiseks.

Autor palus ekspertidel tuua välja probleeme süütegude tõendamisel. Peamisteks probleemideks nimetati tunnistaja ütluste muutmist kohtus ning liialt lühikest kinnipidamise aega. Samuti on ekspertide arvates menetlustähtaeg neli ja pool kuud liialt lühike aeg, mille jooksul on keeruline kõiki asjaolusid välja selgitada. KrMS § 131¹ lõike 2 alusel võib kriminaalasja erilise keerukuse või mahukuse korral või kriminaalmenetluses rahvusvahelise koostööga kaasnevatel erandlikel asjaoludel eeluurimiskohtunik riigi peaprokuröri taotlusel pikendada (Kriminaalmenetlus seadustik, 2003). Enamasti proovivad eksperdid nelja ja poole kuuga kriminaalasja ära menetleda, kuna ei soovita mingil põhjusel riigi peaprokuröri poole pöörduda. Vaja oleks rohkem ressursi, mis aitaks kriminaalasja menetleda antud ajaga kvaliteetsemalt. Veel toodi välja väheste välikaamerate olemasolu ning soovitakse paremat tehnoloogilist võimekust varjatud jälgimise ning suhtlusrakenduste varjatud pealtkuulamise või -vaatamise tagamiseks. Samuti toodi välja ettepanekuna parem väljaõpe esmareageerijatele isikukaitsevahendite ja

narkootilise aine käitlemise osas, kuna varasemalt on olnud kontamineerimisega probleeme. Lisaks peeti murekohaks ajamahukat rahvusvahelist koostööd.

Tuginedes õiguslasele analüüsile ja ekspertintervjuude tulemustele, on lõputöö autoril järgmised ettepanekud ja soovitused PPA-le ja Siseministeeriumile, kuidas parandada narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega seonduvate kuritegude avastamist ja tõendamist:

- Viia seadusandlusesse muudatus, millega eeluurimisel tunnistaja ülekuulamise ajal tehtud videosalvestis oleks piisav tõend kohtus ja tunnistaja ei peaks kohtus uuesti enda ütlusi kinnitama. Tunnistaja ütluste tagamiseks on ütluste deponeerimine, mida kasutatakse praktikas vähe ning see eeldab tihedat koostööd prokuröriaga. Ütluste deponeerimine kui alternatiiv eeldab vahetu kontakti tihendamist prokuröriaga. Kuna ekspertide arvates on ütluste deponeerimine aeganõudev ja ressursimahukas, siis oleks tunnistaja nõusolekul ülekuulamise salvestamine mõlemale osapoolle efektiivseim lahendus. Salvestis hoiab ära olukorra, kus tunnistajat on hiljem mõjutatud ja ta mõtleb seetõttu ümber. Vajalikud on tehnilised vahendid, millega salvestis kohtus ette mängida.
- Viia läbi õiguslik analüüs uurimaks, kas on võimalik olemasolevate KrMS toimingute raames rakendada sundi kui kahtlustatav või süüdistatav keeldub sõrmejäljetuvastuse või näotuvastuse võimekusega telefoni või muud sidevahendit avamast. Näiteks kahtlustatava kinnipidamisel või läbiotsimisel leitakse telefon ning ametnikel on vaja tuvastada kuuluvus, et siduda antud telefon isikuga ja saada juurde tõendeid.
- Paigaldada kaameraid kriminaalmenetluse abistamiseks linnatänavatele näotuvastuse ning maanteedele numbrituvastuse võimekusega. Näotuvastuskaamerad on küll tõhusad abivahendid lahendamaks kuritegusid, kuid tehnoloogia annab võimaluse jälgida ka eeskujulikke inimesi häirides nende privaatsust. Kaamerate paigaldamine ja tuvastamise meetodid peavad olema proportsioonis nendest saadava kasuga.
- Arendada tehnoloogilist võimekust, mis võimaldaks kuulata pealt kõnesid suhtlusrakenduste vahel.
- Koolitused esmareageerijatele, kuidas kasutades isikukaitsevahendeid leitud narkootilist ainet õigesti käidelda ja kuidas narkootiliste ainetega seotud süütegude

tõendamiseseme asjaolud välja selgitada, viia läbi vajalikud uurimistoimingud ja menetleda.

- Spetsialiseeritud täiendõpe nii uutele kui ka olemasolevatele narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijatele, mis hõlmaks endas taktikavalikut, mis aitaks läbi murda kurjategijate konspiratsioonist teades nende *modus operandit*, kuna kurjategijate töövõtted ajas muutuvad, et varjata oma tegevust politsei eest.

KOKKUVÕTE

Narkootikumidega seotud süütegude *modus operandi* ajas muutumine tõstatas lõputöö uurimisprobleemina küsimuse, kuidas parandada narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega seonduvate kuritegude avastamist ja tõendamist. Lõputöö aktuaalsus tuleneb Siseturvalisuse arengukava 2020-2030 programmi eelnõust, mille järgi on narkootikumidega seonduvate kuritegude viis muutuv ja oluliseks ohukohaks on internetikaubanduse arenemisel uute tehnikate ning tehnoloogiate kasutuselevõtt kurjategijate poolt, millele õiguskaitseasutused ei ole hetkel valmis reageerima. Lõputöö vajalikkust täheldas Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse juht.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise paremaks tõendamiseks kriminaalmenetlustes kuriteo toimepanijate poolt enamlevinud *modus operandi*. Eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet: kirjeldada narkootikumidega seotud kuritegude *modus operandi* teoreetiliste allikate abil; analüüsida Tartu Maakohtus menetletud KarS § 184 kriminaalasjade kohtulahendeid; analüüsida Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijate ja Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokuröri arvamusi ja hinnanguid KarS § 184 avastamisel ja tõendamisel ning sünteesida teooriat ja tulemusi ning teha nende põhjal järeldusi ja ettepanekuid Lõuna prefektuuri narko- ja organiseeritud kuritegude talituses kuritegude efektiivsemaks uurimiseks ja tõendamiseks. Lõputöö eesmärk ja uurimisülesanded täideti ning probleemile ja uurimisküsimustele leiti vastused.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis analüüsiti teoreetilisi käsitlusi narkootikumidega seotud kuritegudest. Esimene alapeatükk keskendus narkootikumidega seotud kuritegude *modus operandi*-le ja konspiratsioonivõtetele. Teine alapeatükk selgitas välja narkootikumide tarvitajate sihtrühmad ning nende omavahelise suhtluse. Narkootikumide valmistamisele ja nendega seotud kaubandusele fookustas kolmas alapeatükk, milles toodi välja Eestis tegutsenud narkolaborid ning narkootikumide tarneriigid. Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise karistusõigusliku iseloomustuse teooria analüüs tõi välja KarS § 184 koosseisu. Viies alapeatükk keskendus tõendite võimalustele ja regulatsioonile. Lõputöö teises ehk empiirilises peatükis leiti vastused uurimisprobleemi täpsustamiseks püstitatud kolmele uurimisküsimusele ja täideti uurimisülesanded. Andmekogumismeetoditeks valiti

õigusalane analüüs ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Eesmärgistatud valimisse kuulusid viis narko- ja organiseeritud kuritegude talituse uurijat ja üks ringkonnaprokurör. Ekspertintervjuudega kogutud andmed analüüsiti kolme kategooria lõikes: „Suhtlusviisid“, „Grupikaaslased“, „Klientuur“, „Narkootilise aine omandamine“ ning „Tõendamise probleemid ja ettepanekud“.

Lõputöö autori hinnangul on Tartu Maakohtu kohtuotsuse analüüsi tulemused seotud teoreetiliste seisukohtadega, mis tõid välja, et narkootikumidega käitlemisel kasutatakse nii telefoni teel suhtlemist kui ka suhtlusrakendustes privaatsõnumite saatmist. Narkootilise aine üleandmisel kasutatakse peidikuid, et mitte jääda silma kõrvalistele isikutele ega ostja ja müüja üksteisele. Lisaks omistatakse narkootilistele ainetele nimetused, mis ei viita nende keelatud olemusele ja mida teab vaid kindel seltskond isikuid. Uurijate ja prokuröriga läbi viidud uuringu tulemused on seotud teoreetiliste seisukohtadega, mis tõid välja, et üha enam on saanud populaarsemaks suhtlusrakendused, kus saab sõnumeid kustutada või need kustuvad ise, näiteks Snapchat, Signal, Telegram ja Wickr. Narkootiliste ainete kohta ei kasutata konkreetseid väljendeid, vaid räägitakse asjadest üldiste nimetustega. Kuriteokaaslaste puhul on enamasti tegemist sõprade või elukaaslastega, kellega tihti ka tarvitatakse ainet koos. Kõige levinum viis narkootilise aine üleandmiseks on käest kätte tehingud ja peidikute kasutamine. Uuringu tulemustest selgus, et tänapäeval kõige levinum viis narkootikumide vahendamiseks on internet, kust leiab nii suure kui ka väikese koguse narkootilise aine edasimüüjaid ning ka kuriteoks vajalikud vahendid ja grupikaaslased. Enamik uurijaid olid ühel nõul, et vajalik on teha ettepanekud seadusandluse muudatusteks, mis aitaksid KarS § 184 süütegusid efektiivsemalt tõendada ja avastada.

Tuginedes õigusalasemale analüüsile ja ekspertintervjuude tulemustele on lõputöö autoril ettepanekud ja soovitusel PPA-le ning Siseministeriumile, kuidas parandada narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega seonduvate kuritegude avastamist ja tõendamist. Lõputöö autor pakub välja viia seadusandlusesse muudatus, millega eeluurimisel tunnistaja ülekuulamise ajal tehtud videosalvestis oleks piisav tõend kohtus ja tunnistaja ei peaks kohtus uuesti enda ütlusi kinnitama, viia läbi õiguslik analüüs uurimaks, kas on võimalik olemasolevate KrMS toimingute raames rakendada sundi kui kahtlustatav või süüdistatav keeldub sõrmejäljetuvastuse või näotuvastuse võimekusega telefoni või muud sidevahendit avamast ning paigaldada kaameraid kriminaalmenetluse

abistamiseks linnatänavatele näotuvastuse ning maanteedele numbrituvastuse võimekusega.

Lõputöö autori arvates saab antud lõputööd edasi arendada jälitustoimingutega seotud probleemide teemal, mille vajalikkuse töid välja ka mitmed ekspertintervjuudes osalejad. Jälitusametnike intervjuerides nende meetodite ja taktikate ning nendest tulenevate probleemide kohta on lõputööle vajalik riigisaladuse piirang. Kuna käesoleval lõputööl on AK piirang, siis ei uuritud jälitustoimingutega seotud probleeme ja nende võimalikke lahendusi ühe osana KarS § 184 sätte eeskirjade efektiivsemal avastamisel ja tõendamisel. Lõputöö on vajalik narko- ja organiseeritud kuritegude talitusele, kuna töös kajastatakse narkootikumidega seotud kuritegude tõendamise kitsaskohti, ettepanekuid nende parendamiseks ja võimalusi avastamiseks. Lisaks on töö käsiraamatuks tulevastele kriminaalpolitseinikele ja kriminaalpolitsei süvaõppesuuna kadettidele.

Lõputöö autor tänab juhendajat ja kõiki, kes aitasid enda mõtete ja teadmistega lõputöö valmimisele kaasa.

SUMMARY

The purpose of the thesis was to identify the *modus operandi* of unlawful handling of large quantities of narcotic drugs or psychotropic substances on the example of South Prefecture and address the opinions to discover and certify more effectively drug trafficking crimes.

To achieve the purpose, the following research tasks were set: 1. analyse theoretical starting points related to *modus operandi* of unlawful handling of large quantities of narcotic drugs or psychotropic substances; 2. analyse the Penal Code § 184 adjudications of Tartu County Court; 3. conduct expert interviews among drug and organized crime department officers of Southern Prefectures and district prosecutor of Southern District Prosecutor's Office; 3. draw conclusions and make recommendations based on the results of the adjudications and expert interviews. The data was compared with the theoretical views.

The results of the survey showed that drug traffickers use social media and communications apps for communication and trading. One of the biggest certifying problems are witnesses renouncing testimonies and too little time of detention. Based on the results, the author made suggestions and recommendations on how to discover and certify more effectively drug trafficking crimes.

The research tasks set were carried out and the purpose was achieved. Since this thesis provides an overview of narcotic drugs or psychotropic substances felonies, it is useful for the criminal police course cadets of Police and Border Guard College and for the new criminal police officers of Estonian Police and Border Guard Board.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Albers, M. J., 2017. Quantitative Data Analysis—In the Graduate Curriculum. *Journal of Technical Writing and Communication*, 47(2), pp. 215–233.

Allaste, A-A., Lagerspetz, M. & Kurbatova, A., 2005. *Uimastid ja uimastitarvitajad Eesti ühiskonnas*. Tallinn: Valgus.

Andmekaitse Inspektsioon, 2015. *IP-aadress ja privaatsus*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/ip_ja_privaaitsus.pdf [Kasutatud 11.03.2021].

Avaliku teabe seadus¹ (2000) RT I, 15.03.2019, 11.

Avikainen, S., 2014. *KarS § 183 ja § 184 tõendamine kriminaalmenetluses 2003-2013*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Buzatu, N-E., 2013. The Particularities Involved in Crime Scene Searchings in Illicit Traffic of Drugs. *Acta Universitatis Danubius: Juridica*, 9(3), pp. 72-79.

Bradbury, D., 2014. Unveiling the dark web. *Network Security*. 2014(4), pp. 14-17.

Desroches, Frederick J., 2005. *The Crime That Pays: Drug Trafficking and Organized Crime and in Canada*. Toronto: Canadian Scholars' Press.

Donets, A., 2020. *Posti teel tellitavate narkootiliste ainete kättesaadavus ja ennetustegevus*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Douglas, J.E., & Munn, C., 1992. Violent crime scene analysis; Modus operandi, signature, staging. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 61(2), pp. 1-10.

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2013. *Lysergide*

(LSD) drug profile. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/lsd> [Kasutatud 11.03.2021].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2019. *Estonia*

Country Drug Report 2019. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/11337/estonia-cdr-2019_0.pdf

[Kasutatud 10.11.2020].

Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus (EMCDDA), 2016. *Euroopa*
uimastiprobleemide aruanne. Suundumused ja arengud. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2637/TDAT16001ETN.pdf>

[Kasutatud 10.11.2020].

Erm, E., 2007. *Narkolaborid Eestis 1996-2006*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Freye, E., 2009. *Pharmacology and Abuse of Cocaine, Amphetamines, Ecstasy and Related Designer Drugs. A Comprehensive Review on their Mode of Action, Treatment of Abuse and Intoxication*. Dordrecht: Springer.

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. London, California, New Dehli, Singapore: SAGE Publications Ltd.

Hazelwood, R.R. & Warren, I.J., 2004. Linkage analysis: modus operandi, ritual, and signature in serial sexual crime. *Agression and Violent Behaviour*, 9(3), pp. 307-318.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2004. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.

Kalmus, V., Linno, M. & Masso, A., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 09.03.2021].

Karistusseadustik (2001) RT I, 10.07.2020, 18.

Kasulik.ee, 2020. Pesupulber ja rotimürk! Eestis analüüsitud tänavanarkootikumidest leitakse ohtlikke aineid. *Delfi*, [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://kasulik.delfi.ee/news/uudised/video-pesupulber-ja-rotimurk-eestis-analuusitud-tanavanarkootikumidest-leitakse-ohflikke-aineid?id=89014773> [Kasutatud 14.12.2020].

Korrakaitse seadus (2011) RT I, 10.07.2020, 53

Kriminaalmenetluse seadustik (2003) RT I, 29.12.2020, 10.

Kuul, M., 2018. Politsei tabas narkolaborit pidanud mehed. *Eesti Rahvusringhääling*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/828127/politsei-tabas-narkolaborit-pidanud-mehed> [Kasutatud 16.11.2020].

Kõnno, A., 2006. *Mittenarkomaanidest naisnarkomüüjate teest kuritegevuseni*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Lee, G.-D., 1994. Drug conspiracy cases. *FBI Law Enforcement Bulletin*. 63(10), p. 1.

Marton, F., 1981. Phenomenography: Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science*, 10, pp. 177-200.

Mauro, M., 2010. To Catch a Serial Criminal. *Psychology Today*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/take-all-prisoners/201003/catch-serial-criminal> [Kasutatud 24.02.2021].

Moore, D., 2004. Beyond "subculture" in the ethnography of illicit drug use. *Contemporary Drug Problems, Summer2004*, 31(2), pp. 181-212.

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus (1997) RT I, 08.01.2020, 12.

Newman, I. & Benz, C. R., 1998. *Qualitative-quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Southern Illinois: Southern Illinois University.

Politsei ja piirivalve seadus¹ (2009) RT I, 04.07.2020, 2.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9. märtsi 2010. a otsus asjas nr 3-1-1-8-10, p-d 9–10.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. oktoobri 2002. a otsus nr 3-1-1-102-02, p 5.1.

Riigikohtu üldkogu 21. juuni 2011. a otsus asjas nr 3-4-1-16-10, p 92.

Sarik, E., 2012. *Noorte meeste kokkupuuted narkootikumidega ja narkoennetus läbi ohtudest teadlikkuse suurendamise Kuperjanovi jalaväepataljoni näitel*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Sibold, G., 2018. Eesti politsei: tumeveebiga ei tasuks tegemist teha. *Digigeenius*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://digi.geenius.ee/rubriik/uudis/eesti-politsei-tumeveebiga-ei-tasuks-tegemist-teha/> [Kasutatud 10.11.2020].

Siseturvalisuse arengukava programmi eelnõu 2020-2030, 2020. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/et/STAK2030> [Kasutatud 21.10.2020].

Sootak, J. & Pikamäe, P., 2015. *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4. trükk*. Tallinn: Juura.

Tartu Maakohtu 9. mai 2018 otsus asjas nr 1-18-2798.

Tartu Maakohtu 11. detsembri 2018 otsus asjas nr 1-18-2946.

Tartu Maakohtu 17. jaanuari 2020 otsus asjas nr 1-19-9761.

Tartu Maakohtu 2. veebruari 2016 otsus asjas nr 1-16-311.

Tartu Maakohtu 16. juuni 2016 otsus asjas nr 1-16-2714.

Tartu Maakohtu 17. novembri 2017 otsus asjas nr 1-17-6106.

Tartu Maakohtu 30. novembri 2018 otsus asjas nr 1-18-7654.

Tartu Maakohtu 7. märtsi 2018 otsus asjas nr 1-17-7573.

Tartu Maakohtu 24. jaanuari 2019 otsus asjas nr 1-18-7624.

Tartu Maakohtu 27. septembri 2017 otsus asjas nr 1-17-7897.

Teddlie, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling a typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1(1), p. 80.

Tervise Arengu Instituut, 2018. *Narkootikumidega seotud kuritegevus ja konfiskeerimised*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.narko.ee/wp-content/uploads/2018/12/KuritegevusKonfiskeerimised.pdf> [Kasutatud 14.12.2020].

Tittle, C. R. & Paternoster R., 2000. *Social Deviance and Crime: An Organizational and Theoretical Approach*. Los Angeles, California: Roxbury Publishing Company.

Tooming, M., 2019. Suurte narkoörikate tabamise järel langes narkosurmade arv rekordmadalale. *Eesti Rahvusringhääling*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1011382/suurte-narkoarikate-tabamise-jarel-langes-narkosurmade-arv-rekordmadalale> [Kasutatud 30.03.2021].

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Ekspertintervjuude tunnused, intervjuueeritavate andmed, intervjuude läbiviimise ajad, kohad ja intervjuude kestused (autori koostatud)	25
Joonis 1. Tartu maakohtus KarS § 184 süüdistatavate varasem kriminaalkorras karistus (Riigi Teataja, 2021; autori koostatud)	26
Joonis 2. Tartu maakohtus KarS § 184 süüdistatavate sooline jaotus (Riigi Teataja, 2021; autori koostatud)	27
Joonis 3. Tartu maakohtus KarS § 184 süüdistatavate vanuseline jaotus (Riigi Teataja, 2021; autori koostatud)	28
Tabel 2. Narkootiliste ainete nimetused ja släng kohtulahendite näitel (autori koostatud)	34
Tabel 3. Narkootiliste ainete nimetused ja släng ekspertintervjuude näitel (autori koostatud)	38
Tabel 4. Andmeanalüüsi kategooriad ja koodid (autori koostatud)	56
Tabel 5. Õigusalases analüüsis käsitletud kohtulahendid (autori koostatud)	58

Lisa 1. Ekspertintervjuu küsimused

1. Milline on tänapäeval kõige levinum viis narkootilise aine üleandmise konspireerimiseks ja kuidas ainet peidetakse?
2. Kuidas loob edasimüüja tutvused suure koguse narkootilise aine omandamiseks ning kust saadakse ainet?
3. Kuidas leitakse kuriteo toimepanemiseks grupikaaslased ning kuidas jagatakse grupis positsioonid ja ülesanded?
4. Millised on põhilised väljendid mida kasutatakse narkootilise aine ja selle üleandmise konspireerimiseks?
5. Kuidas hallatakse klientuuri ja saadakse juurde uusi kliente, kuidas kontrollitakse kliendi usaldusväärsust?
6. Kuidas toimub tasumine narkootilise aine üleandmisel ja kuidas varjatakse kriminaaltulu?
7. Milliseid internetipõhiseid suhtlusrakendusi kasutatakse kurjategijate poolt?
8. Millised probleemid tekivad narkootikumidega seotud kuritegude tõendamisel ja millised on Teie arvates võimalused paremini avastada ning tõendada narkootikumidega seotud kuritegusid?

Lisa 2. Ekspertintervjuude analüüsi kodeerimistabel

Tabel 3. Andmeanalüüsi kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Kategooria	Koodid
1 kategooria Suhtlusviisid	Kood 1 Narkootiliste ainete väljendid Kood 2 Tarvitamise ja üleandmise väljendid Kood 3 Suhtlusrakendused Kood 4 Sky ECC Kood 5 Blackberry Kood 6 Raadiosaatjad
2 kategooria Grupikaaslased	Kood 1 Vanad sõbrad ja tuttavad Kood 2 Tarvitajad Kood 3 Kongikaaslased Kood 4 Soovitajad Kood 5 Elukaaslased/perekond
3 kategooria Klientuur	Kood 1 Suhtlusrakendused Kood 2 Soovitused Kood 3 Uute tarbijate sisse töötamine
4 kategooria Narkootilise aine omandamine	Kood 1 Käest kätte tehingud Kood 2 Peidikud Kood 3 Suhtlusrakendused Kood 4 Postisaadetised Kood 5 Sularahas tasumine Kood 6 Krüptoraha Kood 7 Vara ümber kirjutamine Kood 8 Koordinaadid Kood 9 Tumeveeb Kood 10 Ülekandega tasumine Kood 11 Sõidukiga toomine

	<p>Kood 12 Soovitajad</p> <p>Kood 13 Tutvused</p> <p>Kood 14 Kontaktid vanglast</p> <p>Kood 15 Teiste riikide pangakontod</p> <p>Kood 16 Vägivallakuriteod</p>
<p>5 kategooria</p> <p>Tõendamise probleemid ja ettepanekud</p>	<p>Kood 1 Tunnistajad</p> <p>Kood 2 Sunni rakendamine</p> <p>Kood 3 Võõrkeelte oskus</p> <p>Kood 4 Kaamerad</p> <p>Kood 5 Tehnoloogiline võimekus</p> <p>Kood 6 Kinnipidamise aeg</p> <p>Kood 7 Erinevad VJ sõidukid ja seadmed</p> <p>Kood 8 Ressurss</p> <p>Kood 9 Meedia</p> <p>Kood 10 Analüütiku olemasolu</p> <p>Kood 11 Tõendite kõrvale jätmise</p> <p>Kood 12 PPA sisene koostöö</p> <p>Kood 13 Piiriülene koostöö</p> <p>Kood 14 Isikukaitsevahendid</p> <p>Kood 15 Reaalse koguse ja vara tõendamine</p> <p>Kood 16 Menetlustähtaeg</p> <p>Kood 17 Uued narkootilised ained</p>

Lisa 3. Õiguslane analüüs

Tabel 4. Õiguslases analüüsis käsitletud kohtulahendid (autori koostatud)

Kohus	Otsuse tegemise aeg ja koht	Kriminaalasja number
Tartu Maakohus	24. jaanuaril 2019. a, Viljandi kohtumaja	1-18-7624
Tartu Maakohus	17. jaanuar 2020. a, Tartu kohtumaja	1-19-9761
Tartu Maakohus	30. oktoober 2018. a, Viljandi kohtumaja	1-18-7654
Tartu Maakohus	11. detsember 2018. a, Tartu kohtumaja	1-18-2946
Tartu Maakohus	9. mai 2018. a, Tartu kohtumaja	1-18-2798
Tartu Maakohus	27. september 2017. a, Viljandi kohtumaja	1-17-7897
Tartu Maakohus	07. märts 2018. a, Tartu kohtumaja	1-17-7573
Tartu Maakohus	17. november 2017. a, Tartu kohtumaja	1-17-6106
Tartu Maakohus	16. juuni 2016. a, Tartu kohtumaja	1-16-2714
Tartu Maakohus	2. veebruar 2016. a, Tartu kohtumaja	1-16-311